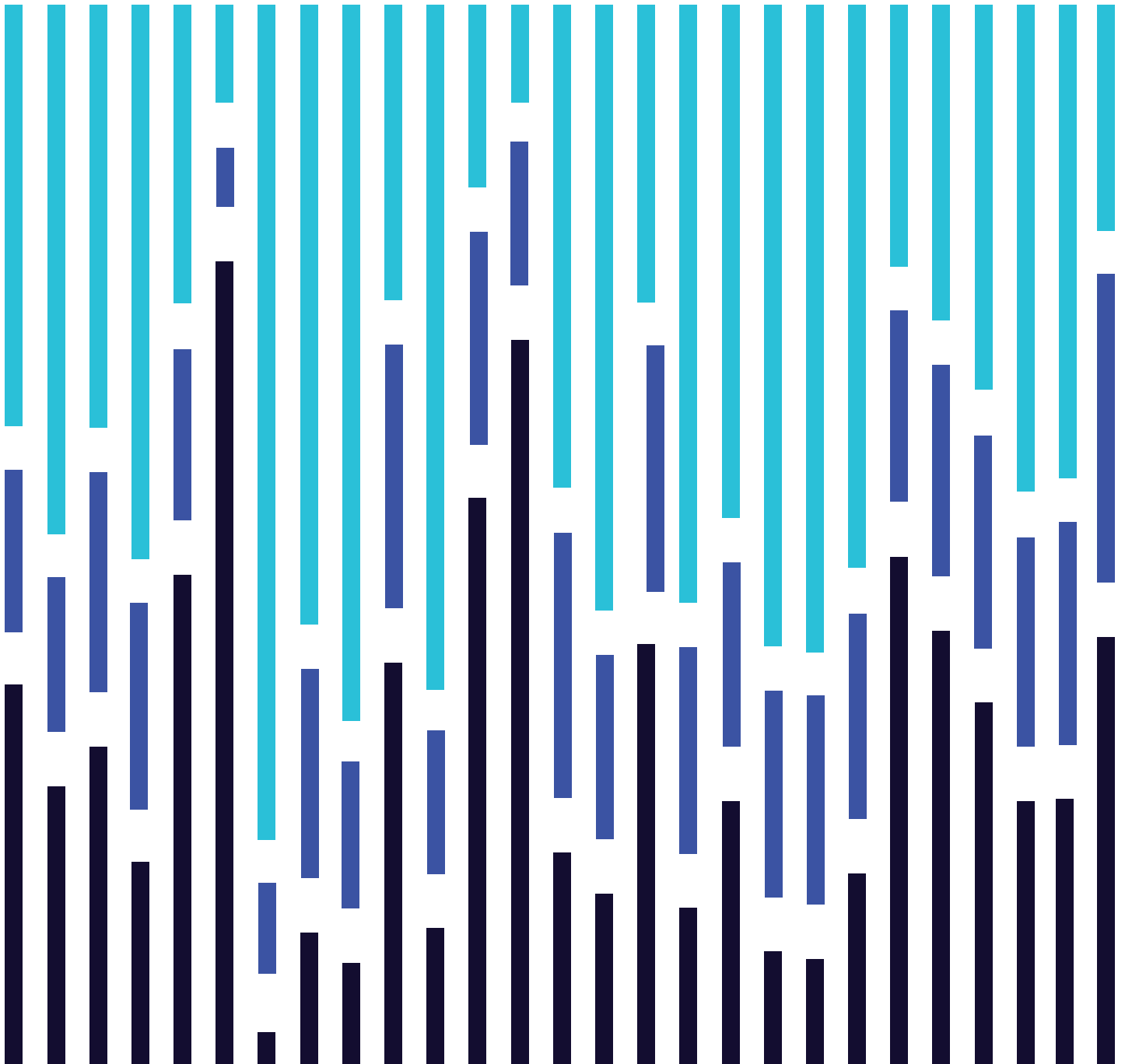

Национална студија

Жените во македонската економија

Проектот е финансиран од Европска унија и Фондацијата
Институт отворено општество - Македонија

Проектот е имплементиран од „РЕАКТОР - истражување
во акција“ во соработка со МЦЕО - Македонскиот центар
за европско образование

Инвестирањето во жените не само што е добриот избор, тоа е и паметниот избор. Длабоко сум убеден дека светот во жените го има на располагање најголемиот, но воедно и на големо најнеискористениот потенцијал за развој и мир

Бан Ки Мун, Генерален секретар на ООН

Издавач: Здружение на граѓани РЕАКТОР – Истражување во акција

Тираж: 200

Датум: Скопје, декември 2010

CIP: Каталогизација во публикација
Национална и Универзитетска Библиотека „Св. Климент Охридски“ – Скопје
342.722.(497.7)*2010*(047.31)
Резултати од истражувањето на перцепциите за родова еднаквост во Македонија: жените во македонската економија: национална студија – Скопје: Здружение на граѓани Реактор, 2011, - 40, 40 стр. : табели; 21 см
Насловна страна на припечатениот текст: Economic inclusion of women in Macedonia – Обата текста меѓусебно печатени во спротивни насоки – текст на мак. и англ. Јазик – фусноти кон текстот – Содржи и: Анекс 1 и 2

ISBN: 978 – 608 – 65246 – 0 – 9

а) Родова еднаквост – Македонија – 2010 – Истражувања
COBISS.MK-ID 86449930

Овој извештај е резултат од проектот Жените во економијата, финансиски поддржан од страна на Европската унија преку Инструментот за унапредување на демократијата и човековите права. За содржината на овој документ целосно е одговорен Реактор и не ги рефлектира позициите на Европската унија.

Содржина:

Вовед	6
Резиме	9
Перцепции за родовата еднаквост	10
Познавање на правата	11
Родовата еднаквост на работа	14
Економската вклученост на жените во Македонија	14
Жените и работата	15
Улогата на родот во вработувањето	17
Родовата еднаквост на раководни позиции	19
Влијанието на домашните одговорности на жената	21
Квалификациите на жените	23
Балансирање меѓу работата, приватниот и семејниот живот	24
Мерки за зголемување на вработеноста на жените	29
Родовата еднаквост во иднина	31
Заклучоци и препораки	34
Анекс 1: Демографија на примерокот	39
Анекс 2: Профил на просечната испитаничка	40

Вовед

Рамноправноста меѓу мажите и жените е едно од основните слободи и права на уставниот поредок на Република Македонија.¹ Во 1998 година, Собранието на Република Македонија усвои Декларација за унапредување на еднаквоста меѓу половите во процесот на одлучувањето. Оттогаш, низа законски решенија беа усвоени со цел да се унапреди родовата еднаквост во различни општествени сегменти: во семејството, на работа, во општествено-политичкиот живот, во социјалната и здравствената заштита. Покрај тоа, составен дел од нашиот правен поредок се и многу меѓународни конвенции и договори со кои се гарантира родовата еднаквост, а кои се ратификувани од страна на Република Македонија. Собранието усвои и Закон за еднакви можности во мај 2006 година, како и Закон за спречување и заштита од дискриминација² во февруари 2010 година, со што домашната законската рамка е усогласена со меѓународните и европските стандарди кои ја промовираат родовата рамноправност.

Покрај усвоеното законодавство се преземаат и конкретни мерки за унапредување на положбата на жената, а воспоставени се и институционални механизми кои треба да ја гарантираат родовата рамноправност. Така, Секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика се грижи за спроведување на политиките од оваа област, а назначени се и координатори/ки за еднакви можности во рамките на секое министерство, Комисии за еднакви можности во единиците на локалната самоуправа и Координатори/ки за еднакви можности на жените и мажите во единиците на локалната самоуправа. Собранието на Република Македонија има формирано и Комисија за еднакви можности на мажите и жените која се грижи за внесување на родовиот концепт во законската регулатива која се разгледува и усвојува во Собранието.

Владините заложби за родова рамноправност се утврдени со Националниот план за акција за родова рамноправност како стратешки документ на Владата на Република Македонија за периодот 2007-2012, кој ги дефинира десетте стратешки области на дејствување, активностите, индикаторите, како и одговорните институции.

Иако во последните децении значителни напори се преземени за промовирање на родовата рамноправност, сепак родовата нееднаквост сè уште преовладува, најчесто на штета на жените, односно сеуште постои диспропорција меѓу правно загарантираната и реално остварената еднаквост меѓу жената и мажот во Република Македонија. Уште многу треба да се направи за да се елиминираат стереотипите кои постојат, да се зголеми бројот на жени на раководни функции и да се намали бројот на невработени и неактивни жени.

Токму последниов проблем беше и причина за реализирање на проектот „Жените во македонската економија“ во текот на 2010 година во четири општини: Тетово, Карпош, Струмица и Шуто Оризари. Проектот беше финансиски поддржан од страна на Европската комисија преку Инструментот за унапредување на демократијата и човековите права (European Instrument for Democracy and Human Rights – EIDHR) и Фондацијата Институт отворено општество – Македонија.

¹ „Граѓаните на Република Македонија се еднакви во слободите и правата независно од полот...“, Член 9 од Уставот на Република Македонија

² Објавен во Службен Весник бр.50/2010

Овој извештај е базиран врз истражувањето спроведено во рамките на овој проект кое имаше за цел да ја измери перцепцијата за родовата еднаквост меѓу жените од четирите општини, како и нивните перцепции за дискриминацијата на пазарот на труд. Извештајов ги презентира наодите во пет главни дела:

I. Перцепции за родовата еднаквост

Првиот дел од извештајот се обидува да ги оцени моменталните погледи на жените за постоењето на родова нееднаквост, како и нивните оценки за тоа колку си ги познаваат личните права .

II. Родовата еднаквост на работа

Вториот дел се осврнува на различни аспекти од животот кои можат да имаат влијание врз родовата еднаквост.

III. Мерки за зголемување на вработеноста на жените

Третиот дел е фокусиран на улогата која Република Македонија треба да ја преземе за да се зголеми родовата рамноправност преку избор на соодветни активни мерки.

IV. Родовата еднаквост во иднина

Четвртиот дел дава преглед на очекувањата на испитаничките за иднината во поглед на родовата еднаквост.

V. Заклучоци и препораки

Во петтиот и последен дел се дадени заклучоците од истражувањето и понудени се препораки за надминување на нееднаквоста и унапредување на позицијата на жената на пазарот на труд.

Во овој извештај податоците се анализирани на две нивоа: просекот на ниво на Република Македонија и просекот на општинско ниво. Дополнително, податоците се анализирани и за да се утврдат евентуалните разлики меѓу различните етнички заедници и тоа специфично за разликите меѓу Македонките, Албанките и Ромките. Исто така даваме и кратки коментари за начинот на кој одговорите се разликуваат во споредба со социо-демографските карактеристики на испитаничката (возраст, образование, вработеност, место на живеење, итн.)

Податоците за истражувањето за перцепциите на жените за родовата еднаквост беа собрани по пат на теренско истражување во период од 23 јуни до 23 јули 2010 година, односно беа спроведени структурирани интервјуа од врата до врата во рандомизирани домаќинства. Беа опфатени четири општини и тоа Шуто Оризари, Струмица, Карпош и Тетово. Поради малата стапка на одзив при теренското истражување и со тоа загрозеноста на репрезентативноста на примерокот од општина Карпош, истражувањето во оваа општина се спроведе дополнително и во август и септември 2010 година со телефонски интервјуа на репрезентативен примерок за урбаниот дел од општината Карпош, додека руралниот дел беше одново опфатен со теренско истражување.

Теренското истражување беше спроведено и координирано од страна на Реактор – истражување во акција. Вкупно беа испитани 1.600 жени, по 400 од секоја општина. Во општина Тетово истражувањето беше спроведено во соработка со Форум на Албанската жена, во Струмица со Струма и во Шуто Оризари со Центарот на Роми на Град Скопје.

Со цел наодите од истражувањето да можат да се споредат со состојбите во Европската унија, прашалникот беше подготвен врз основа на прашалникот за родова еднаквост во ЕУ,

евробараметар, спроведен во 2009 од страна на Европската Комисија.³ Демографијата на примерокот и профилот на просечната испитаничка се дадени како анекси во овој извештај.

Пристап до целосната дата база од истражувањето, како и копија од прашалникот е достапен по барање. Ве молиме вашите барања да ги упатите на е-пошта: info@reactor.org.mk или адреса: ул. Апостол Гусларотбр.40, 1000 Скопје.

Би сакале да ја искористиме оваа прилика и да им се заблагодариме на испитаничките од сите општини кои одвоија од своето време за да учествуваат во ова истражување. Без нивно активно и искрено учество, оваа студија немаше да биде возможна.

Овој извештај е достапен во електронска форма и на веб страната на Реактор:
<http://www.reactor.org.mk>

³ Special Eurobarometer, Gender equality in the EU in 2009, февруари 2010, достапен на:
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_326_en.pdf

Резиме

1. Перцепции за родовата рамноправност

- Жените немаат изграден став за тоа дали се дискриминирани. Резултатите се загрижувачки бидејќи испитаничките одговараат идентично и по ставот „можностите за успех се исти“ и по ставот „мажите секогаш имале повеќе можности за успех“.
- Повеќето испитанички сметаат дека не си ги познаваат своите права. Дополнително, постојат разлики во знаењата на различните права. Испитаничките се најзапознаени со правото на еднаков пристап до образование, а најмалку со правата за заштита од полова дискриминација.

2. Родовата еднаквост на работа

- Жените сметаат дека или имаат еднакви можности со мажите да најдат работа или немаат мислење на оваа тема. Сепак, мнозинството жени сметаат дека е проблем што има повеќе вработени мажи од вработени жени.
- Вработеноста и личната заработка се многу важни за жените. Повеќе од половина испитанички сметаат дека жените кои не работат се изолирани од светот, а повеќе од две третини сметаат дека е неопходно жената да има свои лични примања.

3. Улогата на државата во зголемување на родовата рамноправност

- Интервенции во инфраструктурата од социјалната заштита се приоритет за испитаничките. Така, зголемувањето на градинки и пензионерски центри е најприоритетна мерка за жените во Македонија.
- Жените не се свесни за разликите во плата меѓу мажите и жените. Мерките во оваа област се препознаени како неопходни од страна на испитаничките.
- Жените не се согласуваат дека се незаинтересирани за раководни позиции ниту дека им недостасуваат квалификации и образование. Проблемот го гледаат во недовербата на мажите кои доминираат во приватниот сектор, како и во домашните обврски кои им ја ограничуваат слободата.

4. Родовата еднаквост во иднина

- Прашани колку состојбата ќе се подобри до 2030, прогнозите на жените се позитивни. Мнозинството испитанички очекуваат поголема еднаквост меѓу мажите и жените за 20 години особено кога станува збор за жени на раководни позиции, а најскептични се за промени во приватната сфера.

Перцепции за родовата еднаквост

Со цел да се измерат ставовите на жените во Македонија кога станува збор за родова нееднаквост, испитаничките беа прашани „дали сметаат дека во животот имаат добиено исти можности за успех како и мажите“. Бидејќи сакавме да се ослободиме од евентуалната наведувачка природа на изјавата и тендециите за согласување на испитаничките, прашањето беше формулирано на два начина: 832 испитанички или 52% од вкупниот примерок беа прашани дали „можностите за успех се исти и за мажите и за жените“, а останатите 767 или 48% одговараа дали се согласуваат со ставот „мажите секогаш имале повеќе можности за успех“. За жал, од одговорите се утврди дека жените во Македонија немаат изграден став за тоа дали се дискриминирани или не, бидејќи практично немаше разлика во одговорите во зависност од тоа како е формулирано прашањето.

Жените немаат изграден став за тоа дали се дискриминирани

Резултатите се контроверзни бидејќи испитаничките одговараат идентично и по ставот „можностите за успех се исти“ и по ставот „мажите секогаш имале повеќе можности за успех“. Половина од примерокот што одговараше на првото прашање тежнее да се согласува дека можностите за успех се исти, додека другата половина која одговараше на второто прашање тежнее да се согласува дека мажите секогаш имале повеќе услови. Се работи за големи примероци од два пати по повеќе од 700 испитанички кои во никој случај на две толку различни формулации неможат случајно систематски да се разликуваат во ставовите. Се чини дека ова е класичен пример каде испитаничките немаат свој став и одговорите ја рефлектираат само нивната тенденција за согласување, односно несогласување.

Мажите и жените имаат еднакви можности				
се согласувам	делумно се согласувам	ниту се согласувам ниту не се согласувам	делумно не се согласувам	не се согласувам
33,7%	14,1%	20%	15,7%	14,5%
Мажите секогаш имале повеќе можности				
се согласувам	делумно се согласувам	ниту се согласувам ниту не се согласувам	делумно не се согласувам	не се согласувам
34,4%	15,5%	23,7%	11,5%	15%

Социо-демографската анализа утврдува дека нема разлика во одговорите врз основа на тоа дали жените се вработени или не. Слично, на првата формулација на прашањето, односно за ставот „можностите за успех се исти и за мажите и за жените“ нема разлика во одговорите ниту во зависност од нивото на образование на испитаничките. Така, испитаничките без завршено образование имаат ист став по ова прашање дури и со највисоко образование. Од друга страна, кога е различно формулирано прашањето, односно кога станува збор за нееднаквост наместо еднаквост имаме значајни разлики во одговорите меѓу различните подгрупи. На вака поставено прашање, испитаничките со и без завршено основно образование одговараат претежно со согласување дека мажите имаат повеќе можности, следат оние со завршено средно и високо образование кои влечат накај

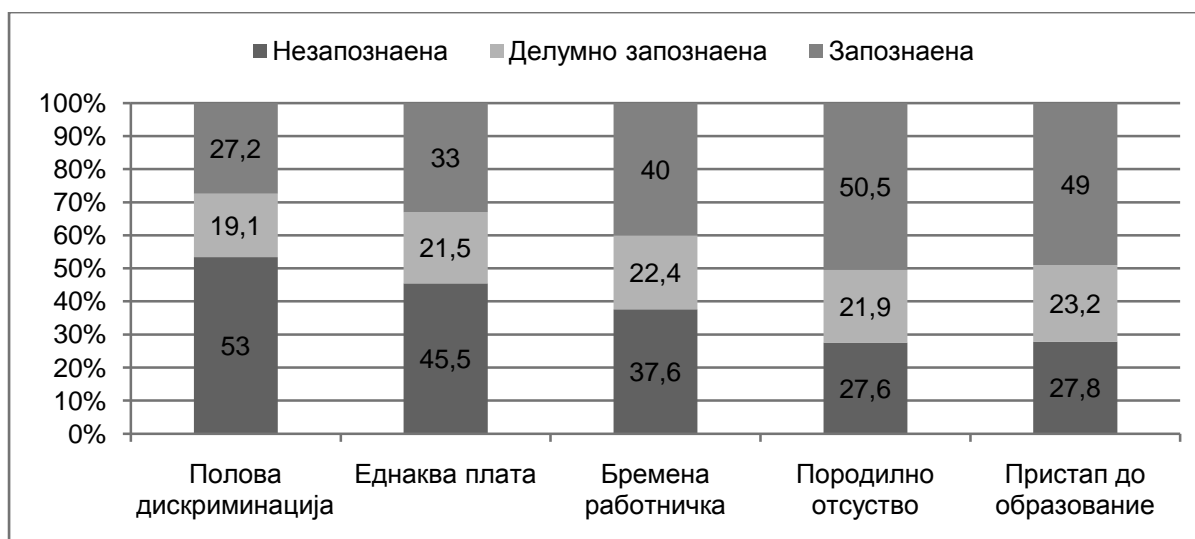
средината, но се наклонети кон согласување, и конечно, во последната група испитаничките со завршени постдипломски студии тежнеат да не се согласуваат со ставот дека „мажите имаат повеќе можности за успех“. Разликите се од мал кон среден ефект.

Разлики постојат и меѓу испитаничките кои живеат во руралните делови на општините наспроти оние кои живеат во урбаните. Руралните жени повеќе се согласуваат дека мажите имаат повеќе можности (со мал практичен ефект $d=0,25$)⁴ Се чини дека жените од руралните делови се посензитивни на родовата дискриминација. Истото беше забележано и кај жените со помала финансиска моќ, кои повеќе сметаат дека мажите имале повеќе услови ($f=0,11$)⁵, и обратно, помалку дека имале исти ($f=0,14$).

Се на се, иако одредени (понепривилигирани) подгрупи почесто сметаат дека на мажите им се дадени повеќе можности, испитаничките сепак се со поделени ставови и се лесно заводливи во зависност од формулацијата на прашањето, од што може да се заклучи дека немаат изградено сопствен став на оваа тема.

Познавање на правата

Следниот дел од прашалникот се обиде да измери колку жените сметаат дека ги познаваат правата што гарантираат родова еднаквост. Резултатите покажуваат огромна несигурност на испитаничките во однос на нивните права, каде значаен дел од жените сметаат дека воопшто не се запознаени, односно дека се малку запознаени со своите права. Ваквите резултати се драстично различни од податоците на ниво на ЕУ.

„Полова дискриминација“

Загрижувачки е фактот што испитаничките во најголем дел сметаат дека воопшто не се запознаени со правата што ги штитат од полова дискриминација. Така, дури 35,1% сметаат дека воопшто не се запознаени, а 17,9% малку запознаени. Практично секоја втора жена смета дека не е доволно запознаена со своите права. За разлика од Македонија, на ниво на

⁴ Ознаките d, f, g се статистички параметри за големина на ефект кои всушност ја мерат големината на разликите, односно мерат дали разликите во одговорите се практично значајни или се статистички артефакти. Ознаката се менува во зависност од тестот кој се употребува за да се измери известната разлика.

⁵ $0,1 < f < 0,25$ означува мал практичен ефект; $0,25 < f < 0,4$ означува среден практичен ефект. $f > 0,4$ означува голем практичен ефект.

ЕУ мнозинството⁶ (52%) се сметаат за добро информирани. Со само 27,2% добро запознаени, Македонија би била последната на ЕУ листата, меѓутоа сепак не толку далеку од Романија, Унгарија (28%) и Франција (33%) каде состојбата на ниво на ЕУ е најлоша.

На ниво на општини, постојат статистички значајни разлики со среден кон голем ефект ($f=0,29$) каде Струмичанки се најмногу запознаени, Скопјанките (Шуто Оризари и Карпош) се средно запознаени, а Тетовчанки се најмалку запознаени со своите права.

Социо-демографската анализа утврди дека постојат мали разлики според возраста на испитаничките со тоа што помладите испитанички се значајно позапознаени со своите права од нивните постари сограѓанки ($f=0,11$). Што се однесува до разликите во одговорите според етничката припадност, Албанките се јавуваат како најмалку запознаени ($M^7=1,91/CD^8=1,22$), по што следат Ромките ($M=2,1/CD=1,57$), а Македонките се декларираат како позапознаени ($M=2,95/CD=1,35$). Сите разлики се статистички значајни со среден кон голем ефект ($f=0,29$).

Дополнително, огромна е разликата во знаењето на испитаничките според степенот на нивното образование. Не зачудува податокот најнеобразованите се најнезапознаени и во просек воопшто незапознаени со правата (88,6%). По нив следат испитаничките со завршено основно образование кои се во просек делумно незапознаени. Во третата група испитаничките со средно и постдипломско образование и во последната група оние со завршен факултет кои се единствена група што во просек ја преминува средината (делумно запознаени), но сепак нивната запознаеност со правата кога станува збор за половоа дискриминација лежи само на средината. Разликите се со голем практичен ефект ($f=0,44$).

Повеќето жени во Македонија сметаат дека не си ги познаваат сопствените права, а тоа особено важи за Албанките и Ромките. Освен етничката припадност, вработеноста исто така (позитивно) влијае на знаењето и особено образованието

Споредбената анализа покажа дека и вработувањето влијае врз запознаеноста на жените со нивните права. Така, пријавените вработени жени се значајно позапознаени со своите права од нивните невработени и вработени, но непријавени сограѓанки. Сепак, нивната запознаеност е само со средна вредност, додека останатите две групи се во просек делумно незапознаени. Разликите се од среден практичен ефект ($f=0,27$).

Разлики постојат и во зависност од тоа дали жените живеат во руралните или урбаните средини, како и според нивната финансиска моќ. Руралните ($d^9=0,61$) и посиромашните ($f=0,26$) жени значајно почесто се декларираат како помалку запознаени.

„Еднаква плата за мажи и жени“

Сликата е малку подобра кога станува збор за правото за еднаква плата за мажи и жени, но сепак најголем дел од испитаничките сметаат дека воопшто не се запознаени. Така, дури една третина (27,4%) воопшто не се запознаени, а 18,1% се малку запознаени, што значи дека скоро половина од жените (45,5%) сметаат дека не се запознаени со правото за еднакви примања за мажите и жените. Слично како и кај претходното прашање, постојат статистички значајни разлики меѓу општините со речиси среден ефект ($f=0,23$). Струмичанките повторно

⁶ На ова прашање, на ниво на ЕУ дадените податоци се за вкупната популација односно така одговориле и мажите и жените. Извештајот не дава информации за тоа како одговориле само жените, бидејќи нивниот одговор не се разликува статистички значајно од просекот на ЕУ.

⁷ М ја означува средната вредност на одговорите.

⁸ CD стои за стандардна девијација и е статистички параметар кој ја оценува хомогеноста на одговорите.

⁹ $0.2 < d < 0.5$ означува мал ефект; $0.5 < d < 0.8$ означува среден ефект и $d > 0.8$ означува голем ефект

сметаат дека се најзапознаени, Скопјанките средно запознаени, а Тетовчанките се најмалку запознаени за правото на еднаква плата за мажи и жени.

Социо-демографската анализа повторно утврди дека главни разлики постојат меѓу испитаничките со различна етничка припадност, ниво на образование, финансиска моќ, место на живеење и вработеност. Слично како и кај претходното прашање возраста има мал ефект врз одговорите ($f=0,11$).

И по правото за еднакви плати постојат големи разлики меѓу образованите и необразованите жени. Најнезапознаени повторно се оние без завршено основно образование, по што следат оние со завршено основно, а во третата група се испитаничките со средно и високо образование. Разликите се од среден кон голем ефект ($f=0,36$). Дополнително, Македонките се сметаат за најзапознаени ($M=3,08/CD=1,31$), по што следат Ромките ($M=2,73/CD=1,64$) па Албанките како најнезапознаени ($M=2,24/CD=1,41$). И тука сите разлики се статистички значајни со речиси среден ефект ($f=0,23$). Иста слика и кај статусот на пазар на труд, финансиската состојба и местото на живеење: пријавените вработени ($f=0,24$), испитаничките од урбаните средини ($d=0,71$) и финансиски постабилните ($f=0,24$) се посигурни во познавањето на своите права.

„Заштита на бремена работнички“

Кога станува збор за правата за заштита на бремена работнички, примерокот е буквално еднакво распределен помеѓу двете крајности (од воопшто незапознаена до добро запознаена). Сепак, сè уште има значаен дел кои сметаат дека се малку запознаени или воопшто незапознаени, дури една третина (37,6%). За разлика од Македонија, повеќе од половина од жените во ЕУ (62%) сметаат дека се запознаени со овие права. На ниво на општините, статистички само Струмица се изјдвојува како општина каде жените сметаат дека се најзапознаени со правата за заштита на бремените работнички ($f=0,21$).

Социо-демографската анализа го потврди трендот на постоење на разлики помеѓу различните етнички заедници, образованието, финансиската моќ, местото на живеење, возраста и статусот на пазарот на труд. Скоро идентично како и во претходните одговори, и по ова прашање Македонките се декларираат како најзапознаени ($M=3,36/CD=1,32$), со што значајно се разликуваат од Албанките ($M=2,69/CD=1,43$) и Ромките ($M=2,68/CD=1,63$), кои по ова прашање не се разликуваат. И овие разлики се од речиси среден ефект ($f=0,23$). Дополнително, разликите во одговорот по образовна структура се идентични како и кај претходното прашање. Што се однесува до разликите во одговорите според статусот на пазарот на труд на испитаничките, постојат разлики помеѓу сите три групи, каде невработените се најнезапознаени, а вработените најзапознаени, првпат во правец на вистинска запознаеност. Разликите се од среден практичен ефект ($f=0,26$). Местото на живеење и финансиската моќ повторно имаа влијание врз одговорите, во правец како и кај претходните прашања, а кај возраста, само најстарата група (постари од 55 години) значајно се разликуваат од останатите групи но со мал ефект ($f=0,11$).

„Породилно отсуство“

Прв пат по ова прашање имаме значително поголем дел на жени кои сметаат дека се многу добро запознаени (29,1%) со правото за породилно отсуство, споредено со жените кои сметаат дека воопшто не се запознаени (13,7%). По општини состојбата е слична како и кај другите прашања, со тоа што Струмичанки најмногу сметаат дека се запознаени со правото на породилно отсуство. Слично, повторно најзапознаени Македонките, вработените, испитаничките со завршено високо образование, оние кои живеат во урбаните делови на

општините и финансиски помоќните. Возраста за првпат не влијае врз одговорите на испитаничките.

„Еднаков пристап до образование за мажи и жени“

Од сите права за кои беа прашани, испитаничките сметаат дека се најзапознаени со правото на еднаков пристап до образование. Дури една третина (32%) сметаат дека се многу добро запознаени, а 17% се добро запознаени со своите права, што значи дека скоро половина од испитаничките сметаат дека добро ги познаваат своите права. На ниво на општини, постојат статистички значајни разлики, каде Струмичанки се најмногу запознаени, Скопјанките се средно запознаени, а Тетовчанките се најмалку запознаени со правото на еднаков пристап до образование за мажи и жени.

Социо-демографската анализа утврди дека за првпат Македонките ($M=3,48/CD=1,30$) не се изјаснуваат како најзапознаени – во овој случај како најзапознаени се јавуваат Ромките ($M=3,5255/CD=1,67949$). Разликите меѓу овие две групи се незначајни, но тие се разликуваат од Албанките ($M=3,06/CD=1,26$) кои повторно се декларираат како најнезапознаени. Разликата меѓу Ромките и Македонките од една, и Албанките од друга страна, е од мал ефект ($f=0,1$). Разликите меѓу жените со различно место на живеење се повторно големи ($d=0,81$), а меѓу оние со различна финансиска моќ е од мал кон средна големина ($f=0,21$).

Што се однесува до степенот на образование, резултатите се слични како кај претходните прашања, меѓутоа границите меѓу групите не се толку остри. Оние со и без основно образование не се разликуваат, нема разлики ниту меѓу основно и средно, а и ни запознаеноста на испитаничките со средно, факултет и постдипломски студии статистички не се разликува. Меѓу групите сепак постои среден кон голем ефект на разлики $f=0,33$ и линеарна врска меѓу степенот на образование и запознаеноста со правата, што го потврдува влијанието на образованието како еден од најсилните фактори врз знаењето на жените.

Родовата еднаквост на работа

Економската вклученост на жените во Македонија

Имајќи предвид дека истражувањето се спроведуваше во рамки на проектот „Жените во економијата“, беа поставени две прашања со цел да се измери ставот на жената за тоа како ги оценува нејзините можностите за влез на пазарот на труд во споредба со мажот. 832 жени или 52% од примерокот одговараа на прашањето: „*колку сметате дека на жените им е потешко да најдат работа од мажите?*“. Бидејќи прашањето е наведувачко, останатата половина или 768 односно 48% од примерокот одговараше на прашањето. „*колку сметате дека на жените им е полесно да најдат работа од мажите?*“. Мнозинството жени кои одговараа на првото прашање (56,1%) сметаат дека на жените им е потешко да најдат работа од мажите, секоја трета смета дека и е еднакво тешко, а 12,8% не се согласуваат дека на жените им е потешко да најдат работа. Спротивно, скоро половина од жените кои одговараа на втората формулација (43,8%) сметаат дека на жените им е полесно да најдат работа. Оттука, може да се заклучи дека иако има разлики во одговорите меѓу првото и второто прашање сепак ова

Жените или сметаат дека имаат еднакви можности со мажите да најдат работа или немаат мислење на оваа тема

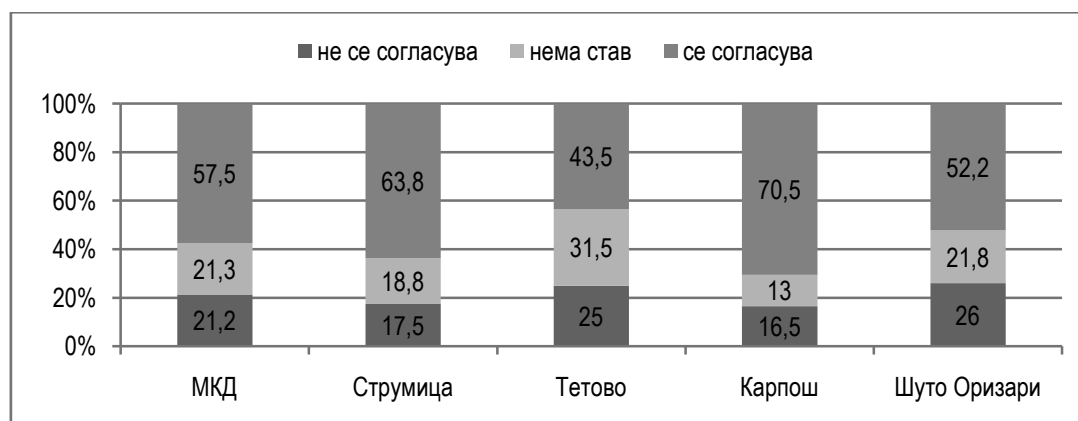
покажува дека примерокот жени или воопшто нема изградено мислење или е лесно заводлив со различна формулација на прашањата.

За да направиме подетална анализа ги поставивме сите одговори на еден континуум од многу потешко до многу полесно. При тоа, речиси една третина сметаат дека на жените им е еднакво тешко да најдат работа (29,6%), нешто помалку (28,3) сметаат дека на жените им е полесно да најдат работа, а нешто повеќе (42,1%) сметаат дека на жените им е потешко да најдат работа. Иако вака поставено најголемиот дел од испитаничките сметаат дека на жената и е потешко да најде работа, ако ги собереме одговорите на оние кои сметаат дека им е еднакво тешко и на оние кои сметаат дека им е полесно ќе заклучиме дека сепак поголем број испитанички (57.9%) сметаат дека на жената не и е потешко да најде работа.

Социо-демографската анализа утврди разлики во одговорите меѓу сите етнички групи, а вреди да се спомене дека само кај Ромките има конзистеност во одговарањето. Додека на прашањето „*колку сметате дека на жените им е потешко да најдат работа*“ групите статистички незначајно се разликуваат и во просек имаат тенденција на согласување¹⁰, на прашањето „*колку им е на жените полесно да најдат работа*“, Ромките значајно повеќе тежнеат кон несогласување и од Албанките и од Македонките. Се чини дека во просек Ромките се наједногласни во ставот дека на жените не им е полесно да најдат работа, за разлика од Македонките и Албанките кои се полесно заводливи со различни формулации на прашањето. Од друга страна, ниту образованието, ниту вработеноста, ниту возраста не влијаат значајно врз одговорите, а местото на живеење има мал ефект: руралните жени почесто сметаат дека на жените им е потешко да најдат работа.

Жените и работата

Повеќе од половина (57,5%) од испитаничките се согласиле со изјавата дека жените кои не работат се изолирани од светот, во споредба со ЕУ просекот од 49%. Позначителна разлика има меѓу оние кои не се согласуваат со изјавата: 21,3% кај нашиот примерок, споредено со 49% во ЕУ. Значителни разлики има и меѓу општините каде во Тетово и Шуто Оризари секоја четврта жена не се согласува, во споредба со националниот просек каде секоја петта не се согласува.

Повеќе од половина сметаат дека жените кои не работат се изолирани од светот

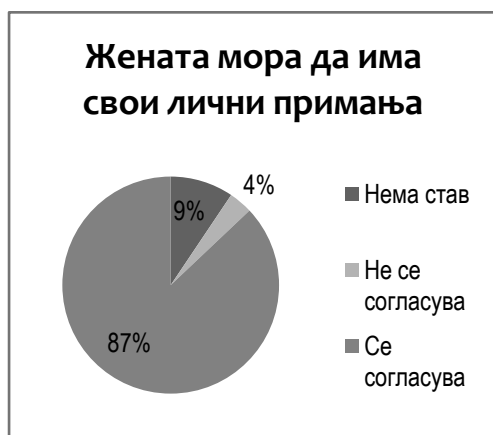
Социо-демографската анализа откри значајни разлики меѓу етничките групи. Додека Албанките тежнеат кон средината (ниту се согласуваат ниту не се согласуваат $M=3,24$), а

¹⁰ Иако сите три групи во најголем процент бираат еднакво тешко, сумарно преовладуваат одговорите многу, делумно и малку потешко.

Ромките од средината кон согласување ($M=3,56$), Македонките силно тежнеат кон согласување (66,3% од Македонките или делумно или во потполност се согласуваат, $M=3,83$). Од ова следи дека Македонките најмногу сметаат дека жените кои не работат се изолирани од светот, по што следат Ромките кои тежнеат да се согласуваат, за разлика од Албанките кои ниту се согласуваат ниту не се согласуваат.

Зависно од образованието, на прашањето дали „жените кои не работат се изолирани од светот“ примерокот не се разликува во одговорите. Ако се земе предвид статусот на пазарот на труд, постои мала разлика помеѓу пријавените и останатите две групи. Пријавените вработени повеќе сметаат дека жените кои не работат се изолирани од светот, но разликите се со мал ефект $f=0,11$. Иако невработените жени во споредба со нивните вработени и пријавени сограѓанки во просек помалку се согласуваат со ставот дека жените кои не работат се изолирани од светот, сепак дури 38,6% во потполност се согласуваат дека се изолирани, а уште 17,1% делумно се согласуваат. Ова е алармантно голем број (половина од невработената популација) на самодекларирани социјално исклучени жени.

Додека жените во Македонија беа поделени по прашањето дали жените кои не работат се изолирани од светот, скоро 90% од сите испитанички сметаат дека е неопходно жените да имаат свои лични примања. Ваквите резултати се слични и на ниво на ЕУ каде 85% се согласуваат со овој став. Процентот на жени што не се согласуваат е значително помал, само 3,7%. На ниво на општини, сите групи силно се согласуваат, меѓутоа жените од Карпош посилно од другите три општини. Цели 86% од испитаничките од општина Карпош во потполност се согласуваат со ставот дека жената мора да има свои лични примања. Овие разлики се од мал ефект ($f=0,16$).

Социо-демографската анализа утврди мали разлики во ставовите меѓу етничките групи. Иако општо земено сите три етнички групи многу се согласуваат со овој став, сепак Македонките малку поедногласно ($M=4,64/CD=0,79$) од Албанките ($M=4,41/CD=0,94$) и Ромките ($M=4,42/CD=0,96$). Овие мали разлики се статистички значајни првенствено поради малата стандардна девијација на одговорите (голема хомогеност), но се со мал практичен ефект: $f=0,13$.

Со просечни одговори дека повеќе се согласуваат без разлика на нивото на нивното образование, може да заклучиме дека жените сметаат дека мораат да имаат свои примања. Сепак, разликите во одговорите на оние без и со основно образование од една, оние со средно и факултет од друга и оние со факултет и постипломски од трета страна се статистички значајни со мал кон среден ефект $f=0,22$. Пообразованите едногласно во потполност се согласуваат дека жените треба да имаат свои лични примања, помалку образованите делумно. Многу мали разлики во ставовите имаат жените во зависност од тоа дали се вработени. Иако сите групи силно се согласуваат, сепак невработените со мал ефект ($f=0,11$) понаклонети кон делумно отколку потполно согласување. Разлики меѓу одговорите на испитаничките од урбаните и руралните средини, како и меѓу испитаничките со различна возрастна група.

Неопходно (или бесценето) е за жените во Македонија да имаат свои лични примања

Со просечни одговори дека повеќе се согласуваат без разлика на нивото на нивното образование, може да заклучиме дека жените сметаат дека мораат да имаат свои примања. Сепак, разликите во одговорите на оние без и со основно образование од една, оние со средно и факултет од друга и оние со факултет и постипломски од трета страна се статистички значајни со мал кон среден ефект $f=0,22$. Пообразованите едногласно во потполност се согласуваат дека жените треба да имаат свои лични примања, помалку образованите делумно. Многу мали разлики во ставовите имаат жените во зависност од тоа дали се вработени. Иако сите групи силно се согласуваат, сепак невработените со мал ефект ($f=0,11$) понаклонети кон делумно отколку потполно согласување. Разлики меѓу одговорите на испитаничките од урбаните и руралните средини, како и меѓу испитаничките со различна возрастна група.

Улогата на родот во вработувањето

Имајќи предвид дека скоро сите жени во Македонија сметаат дека треба да имаат свои лични примања, важно е да се разберат ставовите за улогата на родот кога станува збор за вработување. Затоа, следниот дел од извештајот ги презентира одговорите за ставови кои тргнуваат од фактот дека жените во Македонија се помалку вработени од мажите.

Половина од испитаничките (52%) или 832 беа прашани дали се согласуваат со ставот „прифатливо е да има помалку вработени жени од вработени мажи“, додека останатите 767 или 48% одговораа на прашањето „сметам дека е проблем што има помалку вработени жени од вработени мажи“. При тоа, и во двата случаја најголемиот дел од жените (54,9% односно 66,4%) сметаат дека не е прифатливо да има помалку вработени жени од вработени мажи, односно дека тоа е проблем.

Прифатливо е да има помалку вработени жени од вработени мажи				
се согласувам	делумно се согласувам	ниту се согласувам ниту не се согласувам	делумно не се согласувам	не се согласувам
11,3%	7%	15,3%	13,3%	53,1%
Сметам дека е проблем што има помалку вработени жени од вработени мажи				
не се согласувам	делумно не се согласувам	ниту се согласувам ниту не се согласувам	делумно се согласувам	се согласувам
21,3%	7,8%	16%	14,5%	40,4%

По општини, Карпош и Тетово се поубедени во споредба со Шуто Оризари и Струмица, меѓутоа разликите се мали ($f=0,13$) и општо земено сите општини силно не се согласуваат со

Мнозинството смета дека е проблем што има помалку вработени жени од вработени мажи, но вработените и пообразованите жени се „слепи“ на дискриминацијата на жената на пазарот на труд

овој став. Од друга страна, Шуто Оризари јасно отскокнува во своето скоро едногласно согласување дека е проблем што има помалку вработени жени. Речиси 60% од испитаничките од Шуто Оризари во потполност се согласуваат со овој став, споредено со само 25% од Струмичанки. Овие разлики се со речиси среден ефект ($f=0,23$).

Жените во ЕУ беа прашани дали според нив е нормално жените да работат помалку од мажите. Слично како во Македонија, тие се поделени по ова прашање: повеќе од половина (53%) не се согласуваат дека е нормално, меѓутоа дури 44% се согласуваат дека е нормално.

Исто така вреди да се напомене дека во чисто женски примерок наидуваме на 11,3% кои во потполност се согласуваат дека е прифатливо да има помалку вработени жени, односно високи 21,3% кои воопшто не се согласуваат дека тоа е проблем. Од сигнификантната корелација помеѓу ова и следното прашање¹¹, евидентно е дека и покрај тоа што втората група прашања почнува со воведниот факт дека во Република Македонија бројот на вработени жени е помал од бројот на вработени мажи, сепак голем број на жени (цела петина, види подолу) воопшто не се согласува со ставот дека нема доволен број на работни места за жените.

Социо-демографската анализа се обиде да даде одговор на прашањето дали етничките групи се разликуваат во одговорите на овие потпрашања. Кои се традиционалните сфаќања

¹¹ Нема доволен број на работни места за жените * $r=0,368$; $p<0,01$

на етничките заедници за она што е нормално, што е проблем, а што не? За потсетување, прашањата започнуваат со информацијата дека во Република Македонија бројот на вработени жени е помал од бројот на вработени мажи.

По ставот „прифатливо е да има помалку вработени жени од вработени мажи“, сите групи силно не се согласуваат меѓутоа сепак разликите меѓу етничките групи постојат и се статистички значајни со среден ефект ($f=0,25$). Конкретно Албанките кои најмалку се согласуваат дека е прифатливо да има помалку вработени жени значајно се разликуваат од Ромките, кои иако не се согласуваат, малку тежнеат кон средината (и имаат значајно поголем процент на испитанички кои во потполност се согласуваат дека е прифатливо да има помалку вработени жени од вработени мажи). Разлики според местото на живеење нема.

Обратната формулација на прашањето односно ставот „сметам дека е проблем што има помалку вработени жени од вработени мажи“, доведе до различни одговори. Испитаничките се разликуваат во зависност од тоа каде живеат, при што оние што живеат во руралните средини сметаат дека е поголем проблем што има помалку вработени жени ($d=0,24$). Дополнително, Ромките се разликуваат¹² и од Албанките и од Македонките со тоа што тие повеќе сметаат дека нееднаквоста во бројот на вработени е проблем. Се поставува прашањето дали различните формулации различно се толкуваат на различните јазици или пак одредени етнички групи (во случајов Ромките) покажуваат поголеми тенденции на согласување, или пак двете прашања мерат различни димензии, а не една димензија т.е континуум на еден ист став. Ако е случај последната претпоставка и двете прашања мерат различни ставови, овие резултати обелоденуваат ефект на привилегираност, каде Ромките значајно повеќе го согледуваат проблемот на невработеност на жените од попривилегираните етнички групи (Македонките и Албанките).

Од друга страна, иако целиот примерок силно не се согласува дека е прифатливо да има помалку вработени жени од вработени мажи, сепак жените со завршени постдипломски студии отскокнуваат со силното несогласување. Разликите меѓу нивните одговори и оние на останатите групи се од мал ефект ($f=0,16$). Оние без завршено образование се наједногласни во согласувањето дека е проблем што има помалку вработени жени. Разликата меѓу нив и другите групи е од мал ефект ($f=0,15$).

Од друга стран, и покрај тоа што процентот на вработени жени во Македонија е значително помал од процентот на вработени мажи, цела третина од жените не се согласуваат со ставот дека „нема доволен број на работни места за жените“. Дополнително, дури 22,8% од жените ниту се согласуваат, ниту не се согласуваат со овој став, а 44% се согласуваат. За споредба, иако стапката на невработеност на жените во ЕУ е значително поголема од онаа во Македонија, прашани дали бројот на вработени жени (во нивната држава) е премал, 46% од жените во ЕУ се согласуваат, додека 45% не се согласуваат. По општини, испитаничките од Карпош најмалку се согласуваат, следат испитаничките од Струмица и Тетово кои се во иста група односно не се разликуваат во одговорите и на крај испитаничките од Шуто Оризари кои најмногу се согласуваат дека нема доволен број на работни места на жените. Овие разлики се сепак од мал ефект $f=0,16$.

Нема доволен број на работни места за жените				
се согласувам	делумно се согласувам	ниту се согласувам ниту не се согласувам	делумно не се согласувам	не се согласувам
26,1%	17,9%	22,8%	12,8%	20,4%

¹² $F=18,55$ $df=2;753$ $p<0,001$ $f=0,22$

За да откриеме дали жените кои не се согласуваат со ставот дека за жените има помалку работни места на било каков начин се разликуваат од жените кои се согласуваат, изведовме неколку корелативни анализи меѓу различните подгрупи и одговорите на ова прашање. Наидовме на 6 статистички значајни корелации од кои три со $r^{13} > 0,1$ ($r=0,1$ значи мал но сепак постоечки ефект). Имено, пообразованите, ($r=0,174^{**}$), вработените ($r=0,113^{**}$) и Македонките ($r=0,132^{**}$) имаат поголема тенденција да не се согласуваат со фактот дека нема доволен број на работни места за жените, од што може да се заклучи дека привилегираните жени се помалку сензитивни во однос на дискриминацијата на жената на пазарот на труд.¹⁴

Најголем процент од пријавените и најмал број од невработените воопшто не се согласуваат дека нема доволен број на работни места, додека обратното е вистина за оние кои во потполност се согласуваат. Сличен стил на одговори имаме и кај различно образованите испитанички. Бројот на оние кои не се согласуваат со ставот дека нема доволен број на работни места за жените расте како расте нивото на образование на испитаничките и обратно кај оние што се согласуваат.

Што се однесува до етничката припадност, додека Македонките и Албанките имаат поделени мислења и тежнеат кон средината ($M_m=2,97$; $M_a=3,13$), поголемиот број Ромки тежнеат повеќе кон согласување со овој став ($M_p=3,56$). Овие статистички сигнификантни разлики¹⁵ се со мал кон среден ефект ($f=0,18$).

Како што спомнавме во првиот дел од анализата, ова прашање можеби отсликува зошто скоро една четвртина Македонки воопшто не сметаат дека е проблем што има помалку вработени жени од вработени мажи. Дали привилегираната мнозинска група не го согледува проблемот во однос на недостигот на работни места за жените? Цели 38,4% од Македонките делумно или воопшто не се согласуваат дека е тоа случај (во споредба со 30% од Албанките и 26,5% од Ромките).

Од друга страна и финансиски постабилните значајно почесто не се согласуваат со ставот дека нема доволен број на работни места за жените ($f=0,14$), што повторни води до хипотезата дека привилегираното мнозинство е „слепо“ на дискриминацијата на жената на пазарот на труд.

Родовата еднаквост на раководните позиции

Жените не сметаат дека нема заинтересираност за одговорни и раководни позиции, но покажуваат поголемо двоумење кога станува збор за градење кариера

Мнозинството од жените во Македонија (58.8%) не се согласуваат со ставот „жените се помалку заинтересирани да бидат на одговорни и раководни функции“. Мислењето на жените е многу силно по ова

¹³ Статистички параметар за коефициент на корелација.

¹⁴ Останатите 3 сигнификантни корелации се број на деца, брачен статус и општина меѓутоа се премали за да се толкува практична разлика

¹⁵ $F=22,7$; $df=2,1567$; $p<0,001$

прашање со дури 41,3% кои „воопшто не се согласуваат“, по што следат 17,5% кои „делумно не се согласуваат“. Само 19% сметаат дека жените не се заинтересирани. Ова сугерира дека жените во Македонија сметаат дека постоечката состојба со малиот број на жени на раководни позиции не може да се препише на изборот што го прават жените. Уште поубедени, со повеќе од две третини, се Европјанките кои со високи 66% не се согласуваат со овој став. Од општините, испитаничките од Карпош значајно посилно не се согласуваат со ставот за недостаток на заинтересираност на жените да бидат на раководни и одговорни позиции. Овие разлики се од среден ефект $f=0,26$.

Социо-демографската анализа покажа дека Македонките ($M=2,09$) малку повеќе не се согласуваат со овој став од Албанките и Ромките, кои тежнеат да не се согласуваат, меѓутоа повеќе влечат накај средината ($M=2,56$ и $M=2,41$). Овие разлики се сигнификантни¹⁶ со мал кон среден ефект $f=0,18$. Дополнително, постојат разлики и според степенот на образование каде оние со факултет и постдипломски во една група која не се согласува со ставот за незаинтересираност на жените, потоа во втора група оние со средно и основно образование (иако во оваа група може да влезат и жените со завршени постдипломски студии бидејќи меѓу нив и испитаничките со средно и основно нема сигнификантна разлика) и на крај групата со и без основно кои веќе тежнеат кон средината (но, не кон согласување). Овие разлики се од мал кон среден ефект $f=0,19$.

Разлики со среден ефект $f=0,22$ има и меѓу испитаничките со различна финансиска моќ. Имено, финансиски постабилните значително почесто не се согласуваат со ставот дека жените не се заинтересирани за раководни позиции. Местото на живеење не влијае врз одговорите на испитаничките, па жените од руралните и урбаните средини во иста мера не се согласуваат со овој став.

Кога станува збор наместо за заинтересираноста за раководни позиции, за заинтересираноста жените да се борат да изградат кариера, имаме поинаква слика. Иако скоро половина од жените (43%) не се согласуваат со ставот „жените се помалку заинтересирани од мажите да се борат и да изградат кариера“, дури 30,8% се согласуваат, а една четвртина (25,5%) немаат став. На ниво на ЕУ, значително мнозинство (64%) не се согласува, една третина (33%) се согласува, а само 3% неможат да се решат дали жените се помалку заинтересирани за градење на кариера.

Жените се помалку заинтересирани да бидат на одговорни и раководни позиции				
се согласувам	делумно се согласувам	ниту се согласувам ниту не се согласувам	делумно не се согласувам	не се согласувам
9,9%	9,1%	22,2%	17,5%	41,3%
Жените се помалку заинтересирани да се борат за да изградат кариера				
се согласувам	делумно се согласувам	ниту се согласувам ниту не се согласувам	делумно не се согласувам	не се согласувам
19,9%	13,9%	25,5%	15,5%	28,6%

По овој став сите општини се разликуваат во одговорите, со тоа што Карпош најсилно и во просек не се согласува со овој став, по што следи Струмица каде испитаничките тежнеат да не се согласуваат, потоа Тетово, и на крај Шуто Оризари каде испитаничките се доста амбивалентни во одговорите и тежнеат кон средината. Кај нив висок процент од 37% во потполност се согласува дека жените не се заинтересирани да градат кариера, а и речиси 15%

¹⁶ 31,77; $df=2,1564$; $p<0,001$

од Струмичанките го делат тој став (наспроти 9,5% Тетово и 6% Карпош). Разликите се на граница на среден ефект ($f=0,24$).

Социо-демографската анализа утврди разлики помеѓу сите етнички групи. Додека Македонките тежнеат да не се согласуваат ($M=2,42$), Албанките тежнеат од несогласување повеќе кон амбивалентен став ($M=2,88$), а Ромките тежнеат од средината кон согласување $M=3,28$. Овие разлики се со среден кон голем голем ефект ($f=0,27$)¹⁷.

Слично како и кај претходното прашање, постојат разлики во одговорите според образованието на жените. Согласувањето оди спротивно од степенот на образование, па најобразованите најмалку се согласуваат со овој став, а помалку образованите дури тежнеат да се согласуваат. Разликите меѓу различните степени на образование се од среден ефект $f=0,26$.

Разлики постојат и меѓу испитаничките во зависност од нивниот статус на пазарот на труд, со тоа што пријавените жени значајно помалку се согласуваат со овој став, а невработените и непријавени вработени жени тежнеат накај средината. Разликите меѓу пријавените и другите две групи е од мал ефект ($f=0,14$).

Влијанието на домашните одговорности на жената

Додека претходните две прашања се однесуваа на желбата на жената и можностите да се бори за одговорни и раководни позиции, во овој дел од извештајот ќе се осврнеме на тоа дали и како домашните одговорности на жената ја спречуваат во остварањето на истите. Жените сè уште преземаат поголем дел од домашните одговорности за грижа на децата и постарите, па затоа истражувањето се потруди да го измери влијанието на ваквата поделба на трудот во семејствата врз слободите на жената да бара повисоки работни позиции надвор од дома.

Две третини од жените сметаат дека домашните задолженија им ја скратуваат слободата

Само за илустрација, анализата за користење на времето спроведена од Државниот завод за статистика прикажува дека вработените жени дневно во просек поминуваат 3 часа повеќе од вработените мажи (1:37 спроти 4:40 h/ден), а

невработените жени дури 4 часа на ден повеќе од невработените мажи (2:11 спроти 6:15 h/ден) на активности во домаќинството.¹⁸

Имајќи го ова предвид, не е чудно што во нашето истражување значителен број жени (62,9%) се согласуваат со ставот дека „жените имаат помала слобода поради семејните обврски и грижата за домаќинството“, каде дури 41,6% во потполност се согласуваат. Релативно мал број испитанички (18,2%) не се согласува, меѓутоа исто толкав број (18,9%) испитанички немаат став по ова прашање. На ниво на ЕУ, дури две третини (76%) се согласуваат со овој став, 22% не се согласуваат, а само 2% немаат изграден став.

¹⁷ $F= 53,41$; $df=2,1564$; $p<0,001$

¹⁸ Анкета за користење на времето, Септември 2004 Државен завод за статистика, Скопје 2005, достапна на <http://www.stat.gov.mk/pdf/1-2005/2.1.5.23.pdf>

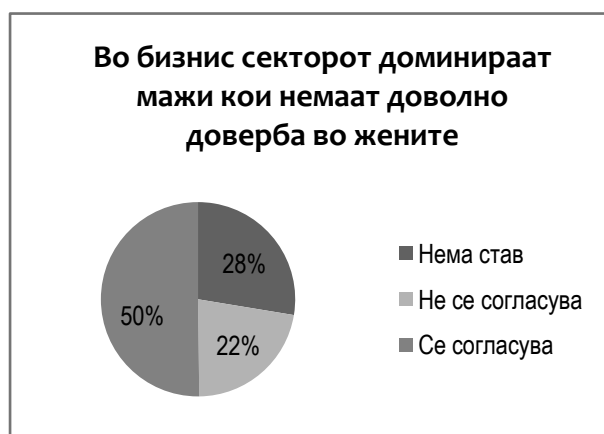
Жените имаат помала слобода поради семејните обврски и грижата за домаќинството				
се согласувам	Делумно се согласувам	ниту се согласувам ниту не се согласувам	делумно не се согласувам	не се согласувам
41,6%	21,3%	18,9%	9,6%	8,6%

На ниво на општини, повторно испитаничките од Шуто Оризари се одвојуваат од другите групи, овојпат со тоа што повеќе и јасно се согласуваат. Останатите општини тежнеат кон согласување, но се со поамбивалентни одговори. Разликите меѓу испитаничките од Шуто Оризари и останатите три општини се од мал кон среден ефект ($f=0,20$).

Социо-демографската анализа покажа дека непријавените вработени жени најмалку се согласуваат со овој став, иако и тие тежнеат кон согласување. Сепак овде разликите се толку мали што иако статистички значајни, не го преминуваат прагот ни на мал практичен ефект $f=0,09$.

Значајни разлики има според степенот на образование на испитаничките. Оние со повисоко образование даваат најизмешани одговори: средна вредност $M=3,2$ кај оние со завршени постдипломски студии (каде што 3 значи ниту се согласувам ниту не се согласувам), $M=3,5$ кај оние со завршен факултет. Поместувањето кон согласување е веќе очигледно кај оние со средно образование ($3,6$) и во третата група јасно согласни испитаничките со и без завршено основно образование, што значи дека жените со помало образование сметаат дека имаат значајно помалку слобода поради семејните обврски од оние со повисоко образование. Разликите се од мал кон среден ефект ($f=0,19$).

И по овој став имаме различни тенденции на одговори меѓу етничките заедници. Имено, иако сите три групи тежнеат кон согласување, сепак Ромките ($M=4,21$) повеќе сметаат дека жените имаат помала слобода поради семејните обврски од Македонките ($M=3,67$) и Албанките ($M=3,54$) кои тежнеат од средината кон согласување. Оваа разлика меѓу Ромките од една и Македонките и Албанките од друга страна е од мал кон среден ефект ($f=0,21$)¹⁹. И посиромашните се јавуваат како посогласни за ограничените слободи поради домашните обврски, разлики кои се од среден ефект ($f=0,26$).

Друг аспект кој може негативно да влијае на балансот меѓу мажите и жените на раководни позиции се самите мажи на раководни позиции. Се чини дека жените во Македонија се согласни со ставот дека „во бизнис секторот доминираат мажи кои немаат доволно доверба во жените“ бидејќи повеќе од половина (50,2%) се согласуваат, а значаен дел (29,5%) дури и во потполност. Сепак, цела петина (22,2%) не се согласува, а дури 27,6% немаат изграден став.

Овој став е уште поизразен на ниво на ЕУ, каде скоро три четвртини (74%) се согласуваат, само 21% не се согласуваат и 5% немаат изграден став. Во Македонија, по овој став испитаничките од Шуто Оризари се издвојуваат во своите одговори по тоа што тие се

¹⁹ 32.41 df=2,1564 $p<0,001$

најамбивалентни во одговарањето и најмногу тежнеат кон средината, додека останатите три општини тежнеат кон согласување. Со 55% испитаничките од Карпош, 50% од Тетово и 52% од Струмица делумно или во потполност се согласуваат со овој став наспроти 40% од испитаничките од Шуто Оризари. Разликите се сепак од мал ефект ($f=0,14$).

Повеќе од половина од испитаничките сметаат дека мажите се оние кои не им даваат можност за унапредување

Социо-демографската анализа не утврди разлики во одговорите според возраста на испитаничките, ниту според нивниот статус на пазарот на труд. Испитаничките не се разликуваат во одговрите ниту според

завршеното образование. Од друга страна, постојат мали разлики меѓу различните етнички групи. Македонките и Албанките ($M=3,53$, $M=3,52$) се разликуваат од Ромките ($M=3,15$) во тоа што тие повеќе тежнеат кон согласување (мал ефект $f=0,12^{20}$). И местото на живеење имаше мало влијание врз одговорите, со тоа што жените од руралните средини се почесто на мислење дека мажите немаат доверба во жените на пазарот на труд.

Квалификациите на жените

Друг фактор кој е од големо значење и влијае на идното вработување се квалификациите со кои располагаат жените во Македонија. Овој дел од извештајот ќе ги презентира ставовите на жените кога станува збор за нивните квалификации и способности.

Видовме дека мнозинството жени сметаат дека бизнис секторот е доминиран од мажи кои немаат доверба во жените, недоверба која според нашите испитанички е неоснована. Имено, повеќе од две третини од нашите испитанички (75,4%) не се согласуваат со ставот дека „жените не ги поседуваат потребните квалитети и квалификации да заземат одговорни позиции“ и сметаат дека тие треба да уживаат исто ниво на доверба како и мажите. Само 10,1% се согласуваат дека жените не поседуваат квалитети и квалификации за раководни места, а останатите 14,5% немаат изградено мислење. Сличен тренд има и на ниво на ЕУ каде 71% не се согласуваат дека жените не поседуваат потребни квалитети и квалификации.

Мнозинството на испитаничките силно не се согласува во сите општини, меѓутоа во Карпош се повторно најнесогласни, следени од Тетово и на крај Струмица и Шуто Оризари во иста група, малку повоздржани, но сепак во просек несогласни. Овие разлики се од мал кон среден ефект ($f=0,21$).

Социо-демографската анализа повторно укажува на разлики помеѓу етничките заедници, иако кај сите етнички групи преовладува несогласувањето. Сепак, Македонките и Албанките ($M=1,67$, $M=1,69$) малку посилно не се согласуваат од Ромките ($M=2,09$). Оваа статистички сигнификантна разлика²¹ е од мал ефект ($f=0,15$).

Жените воопшто не се согласуваат дека се помалку квалификувани, ниту помалку образовани во споредба со мажите

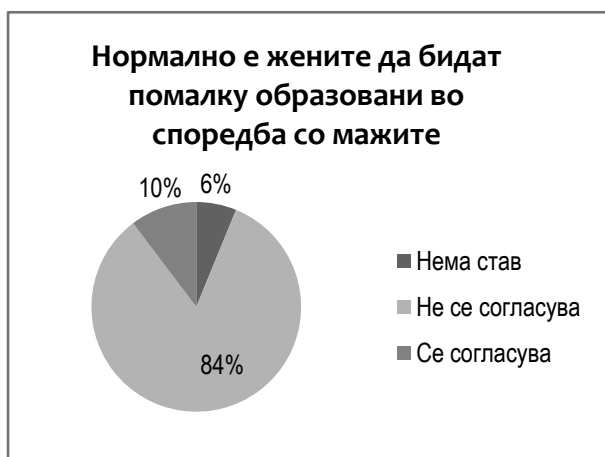
И по ова прашање највисоко образованите силно спротиставени на недостигот на квалитети и квалификации. Со $M=1,3$ кај оние со постдипломски студии, тие речиси едногласно воопшто не се согласуваат со овој став. И оние со завршено високо и средно образование покажуваат силно несогласување,

²⁰ $12,14$; $df=2,1564$; $p<0,001$

²¹ $F=25,89$; $df=2,1564$; $p<0,001$

додека во третата група веќе се ублажува несогласувањето и оние со основно во просек делумно не се согласуваат. Повторно најразлични во одговорите беа испитанички без завршено основно образование. Со средна вредност од 2.67 тие веќе тежнеат кон средината, меѓутоа сепак од несогласувачката страна на континуумот. Разликите се од среден ефект $f=0,27$.

Дополнително, невработените жени малку поблаги во своето несогласување со ова прашање споредено со нивните вработени сограѓанки (со мал кон среден ефект $f=0,17$). Сепак, и тие во просек не се согласуваат со овој став, со тоа што нивните вработени сограѓанки се само малку посигурни во несогласувањето. Интересно е дека и финансната ситуација влијае врз разликите во одговорите. Така, посиромашните испитанички почесто се согласуваат со ставот дека жените не поседуваат доволно квалитети за раководни позиции ($f=0,17$).

И конкретно, прашани дали е „нормално жените да бидат помалку образовани во споредба со мажите“ испитаничките силно не се согласуваат (дури 83,5%), само 10,3% се согласуваат и незначајни 6,2% немаат формирано став. Со преку 80% од испитаничките кои се изјасниле дека воопшто не се согласуваат, Шуто Оризари и Карпош се разликуваат од малку поумерените одговори на Струмичанки и Тетовчанки кои воопшто не се согласуваат со 66% односно 67%. Разликите се од мал ефект $f=0,15$, поради тоа што во просек испитаничките од Скопје воопшто не се

согласуваат, додека Струмичанки и Тетовчанки делумно не се согласуваат.

Социо-демографската анализа утврди хомогеност меѓу сите категории. Така, сите три етнички групи еднакво силно не се согласуваат дека е нормално жените да бидат помалку образовани од мажите ($M=1,55$; $M=1,68$; $M=1,53$). Слично, иако одговорите на испитаничките со различно образование се различни по многу прашања, тие се едногласни кога станува збор за нивното образование. Сите силно не се согласуваат со ставот дека е нормално жените да бидат помалку образовани во споредба со мажите. Разлики нема ни во одговорите по статусот на испитаничките на пазарот за труд, ниту пак меѓу различните возрастни групи.

Балансирање меѓу работата, приватниот и семејниот живот

Кога ги анализираме причините за тоа зошто жените не се доволно застапени на одговорни позиции во економијата и зошто стапката на неактивност е висока, утврдивме дека жените во Македонија веруваат дека имаат поголеми ограничувања поради нивните семејни/домашни обврски. Ова мислење е распространето во сите четири општини и меѓу сите социо-демографски категории, а и е потврдено во веќе споменатите резултати од анкетата на Државниот завод за статистика, каде видовме дека и вработените и невработените жени поминуваат далеку повеќе време во семејни обврски од мажите.

За да се обидеме да го разбереме ова, поставивме неколку прашања кои ги мереа перцепциите на жените кога станува збор за балансирањето меѓу работата, приватниот и семејниот живот.

Жените во Македонија се разединети по ставот „дали се исплати жената да работи доколку има деца и постари членови за кои треба некој да се грижи“. Така, 42% не се согласуваат со овој став, скоро една третина (31%) се согласува, и дури 27% немаат изградено мислење. Значајни разлики постојат во сите општини. Така, испитаничките од Карпош и Струмица во просек делумно не се согласуваат, Тетово ниту се согласува ниту не се согласува и на крај Шуто Оризари тежнее да се согласува, односно во просек одговара некаде помеѓу ниту се согласувам ниту не се согласувам и делумно се согласувам. Овие разлики тежнеат кон голем практичен ефект ($f=0,36$) и индицираат одредена загрозеност на испитаничките од Шуто Оризари на пазарот на труд, кога речиси 40% (наспроти 12% од Струмичанките, 10% од Тетовчанките и само 6% од испитаничките од општина Карпош) од нив во потполност се согласуваат дека е поисплатливо да се грижат за децата и постарите отколку да работат. Очигледно е дека финансиски достапни центри за грижа би помогнале во решавање на овие проблеми, особено ако се земе предвид фактот дека само 10-14% од сите деца во државата посетуваат градинки!²²

Социо-демографската анализа покажа уште неколку значајни разлики. Ова е едно прашање по кое разликите во ставовите меѓу етничките групи е најсилно изразено. Додека Македонките тежнеат да не се согласуваат со ова прашање ($M=2,33$), а Албанките тежнеат кон средината ($M=2,94$), Ромките тежнеат кон согласување ($M=3,51$). Разликите меѓу сите групи се статистички сигнификантни²³ со речиси голем практичен ефект ($f=0,39$).

Дополнително, постојат големи разлики во одговорите на испитаничките со различно образование. Очекувано, оние со високо образование не сметаат дека доколку имаат деца и постари на кои им е потребна грижа не се исплати мајката да работи. По нив следат одговорите на оние со средно образование кои сè уште во просек не се согласуваат меѓутоа тежнеат кон средината, по нив испитаничките со завршено основно образование кои во просек се со поделени мислења (ниту се согласуваат ниту не се согласуваат) и повторно последни испитаничките без образование кои во просек сметаат дека доколку имаат деца и постари кои бараат нега, не се исплати мајката да работи. Ефектот на разликите е среден кон голем ($f=0,34$) и се чини ја осветлува реалната слика на пазарот на труд каде необразованите жени неможат да најдат работа која ќе им носи повеќе средства отколку што се потребни за нега на децата и постарите.

Очекувано, пријавените жени повторно отскокнуваат, овојпат со несогласување дека не се исплати мајката да работи доколку има деца и постари членови на кои им е потребна грижа. Она што изненадува е дека непријавените испитанички не се разликуваат во одговорите со невработените и имаат поделени одговори кои во просек се околу средината на согласување и несогласување. Ова значи дека голем дел од оние жени кои работат во сивата економија (над 30% независно од бројот на деца) и покрај тоа што работат сметаат дека тоа не им се исплати. Ефектот на овие разлики меѓу вработените пријавени, вработените непријавени и невработените жени е од мал кон среден ($f=0,19$).

²² Број на деца во градинки, Државен завод за статистика, 2009

²³ $F=111,61$; $df=2,1564$; $p<0,001$

Ефектот на разлики е уште поголем ($f=0,25$) ако се разгледува финансиската моќ на испитаничките, со тоа што за финансиски послабите е понеисплатливо да работат доколку има некој за којшто треба да се грижат. Објаснувањето на ваквата состојба зависи од повеќе фактори. Посиромашните во нашиот примерок се во просек помалку образовани и имаат повеќе деца од побогатите, а исто така имаат и помали очекувања за заработка (значајно се разликуваат на прашањето која е најниската плата за која би работеле). Сите овие фактори влијаат и врз ставовите на испитаничките, но и врз реалната состојба и евентуалниот исход од нивниот пласман на пазарот на труд.

Жените во Македонија се разединети на темата дали се исплати жената да работи доколку има деца и постари членови за кои треба некој да се грижи

Следното прашање го разгледува балансот меѓу кариерата и родителството во зависност од полот на родителот. На прашањето дали се согласуваат со ставот дека „мајката треба да ја стави грижата за своите деца пред својата кариера“ дури три четвртини (74,1%) се согласуваат, од кои повеќето од половина (54,1%) во потполност. Само 10,9% не се согласуваат со ваквиот став. Разлики меѓу општините нема, а слична е ситуацијата и во ЕУ. Таму 70% од испитаниците се согласуваат дека децата треба да бидат приоритет, а 26% не се согласуваат со овој став.

За да провериме дали жените во Македонија го делат овој став и кога станува збор за таткото, 767 или 48% одговараа на ставот „секој татко треба да ја стави грижата за своите деца пред својата кариера“. И тука, иако помало, мнозинството (64,5%) се согласува со ваквиот став, 45% во потполност. Само 14% не се согласуваат, а цела петтина (21,5%) нема изградено мислење за овој став.

Секоја мајка треба да ја стави грижата за своите деца пред својата кариера				
се согласувам	делумно се согласувам	ниту се согласувам ниту не се согласувам	делумно не се согласувам	не се согласувам
54%	20,1%	15%	4,6%	6,3%
Секој татко треба да ја стави грижата за своите деца пред својата кариера				
се согласувам	делумно се согласувам	ниту се согласувам ниту не се согласувам	делумно не се согласувам	не се согласувам
45%	19,6%	21,5%	3,4%	10,6%

Иако одговорите имаат слична тенденција, тие статистички сигнификантно се разликуваат. Големината на ефектот е мала ($d=0,21$), меѓутоа разликата во одговорите е очигледна, па така додека 54,1% во потполност се согласуваат дека секоја мајка треба да ја стави грижата за своите деца пред својата кариера процентот паѓа на 45% кои во потполност се согласуваат кога станува збор за таткото. Истото се случува и на другиот крај од одговорите каде од само 6,3% кои воопшто не се согласуваат дека мајката треба да ја стави грижата за децата пред својата кариера, процентот скока на 10,6% кога станува збор за таткото. Сепак, и во едниот и во другиот случај примерокот тежнее кон согласување со ставот дека родителите треба првенствено да се грижат за своите деца, а потоа за својата кариера.

Жените согласни дека родителите треба првенствено да се грижат за своите деца, а потоа за својата кариера

Социо-демографската анализа не откри значајни разлики меѓу различните подгрупи по прашањето за мајките. По прашањето за таткото од друга страна, постојат разлики според

образованието на испитаничките, каде оние без завршено основно образование значајно поретко сметаат дека таткото треба да ја стави грижата за своите деца пред кариерата ($f=0,36$). Истото го забележавме и кај жените од руралните средини – и тие значајно поретко сметаат дека таткото треба да ги стави децата пред кариерата споредено со жените кои живеат во урбаните средини ($d=0,24$).

И жените од различни општини одговараат различно на прашањето за таткото, Шуто Оризари и Тетово помалку, Струмица повеќе но поумерено и Карпош силно се согласува дека и таткото треба да ја стави грижата за своите деца пред својата кариера. Разликите меѓу општините се од речиси голем ефект ($f=0,36$).

Ако претходните прашања се однесуваа на жените и нивните дилеми при изборот меѓу семејството и работата, тогаш мора да ги разгледаме и улогите кои мажите можат да ги имаат во надминување на потенцијалните конфликти меѓу семејниот живот и работата. Затоа, следното прашање го тестира ставот на жените за улогата на мажите и дали оние „[мажи] кои не работат треба да се грижат за децата и домаќинството“. Жените во Македонија силно се согласуваат со овој став со дури 71%, од каде повеќе од половина (52,6%) во потполност се согласуваат. Само 14,4% не се согласуваат со овој став, а исто толку (14,6%) немаат изградено став по ова прашање.

Освен Ромките, невработените и необразованите, испитаничките согласни дека мажите кои не работат треба да се грижат за децата и домаќинството

За споредба, на малку порадикално прашање поставено во евробарометарот, Европјанките со 48% се согласни дека мажите треба да дадат отказ и да се грижат за децата доколку заработуваат помалку од жената.

Поради значајно поголемиот дел на испитанички од Шуто Оризари кои одговориле дека воопшто не се согласуваат со ставот дека доколку не работат, мажите треба да се грижат за децата и домаќинството (21% према 5%, 3% и 7.5% во другите општини) тие значајно се разликуваат од другите три групи кои силно се согласуваат со ставот дека мажите треба да се грижат за децата доколку немаат работа. Овие разлики се од мал кон среден ефект ($f=0,19$). Охрабрувачки е фактот што поголемиот дел на испитанички од Шуто Оризари кои воопшто не се согласуваат дека мажите кои не работат треба да се грижат за децата и домаќинството се во постарите возрасни категории.

Социо-демографската анализа покажа разлики и според етничката припадност, степенот на образование, финансиската состојба и статусот на пазарот на труд, каде образованието како и во многу други прашања е со најголемо влијание.

Иако испитаничките од сите етнички заедници тежнеат кон согласување, сепак Ромките ($M=3,53$) се разликуваат од Македонките (4,15) и Албанките (4,16) кои посилно се согласуваат со овој став. Разликите меѓу Ромките од една страна и Албанките и Македонките од друга, се статистички сигнификантни²⁴ со речиси среден ефект ($f=0,21$).

Посиромашните исто така значајно поретко се согласуваат дека мажите кои не работат треба да се грижат за домаќинството. Сепак, финансиската состојба има само мал ефект врз одговорите на испитаничките ($f=0,15$).

Жените без образование во просек тежнеат кон несогласување дека мажите кои не работат треба да се грижат за домаќинството. Жените со завршено основно и средно веќе се согласуваат, а во третата група оние со факултет веќе во просек делумно се согласуваат.

²⁴ $F=35,62$; $df=2,1564$; $p<0,001$

Разликите се со среден кон голем ефект $f=0,31$. Што се однесува до разликите според вработеноста, во одговорите отскокнуваат невработените, кои помалку се согласуваат дека мажите кои не работат треба да се грижат за домаќинството од нивните вработени сограѓанки. Овие разлики се од мал ефект $f=0,13$.

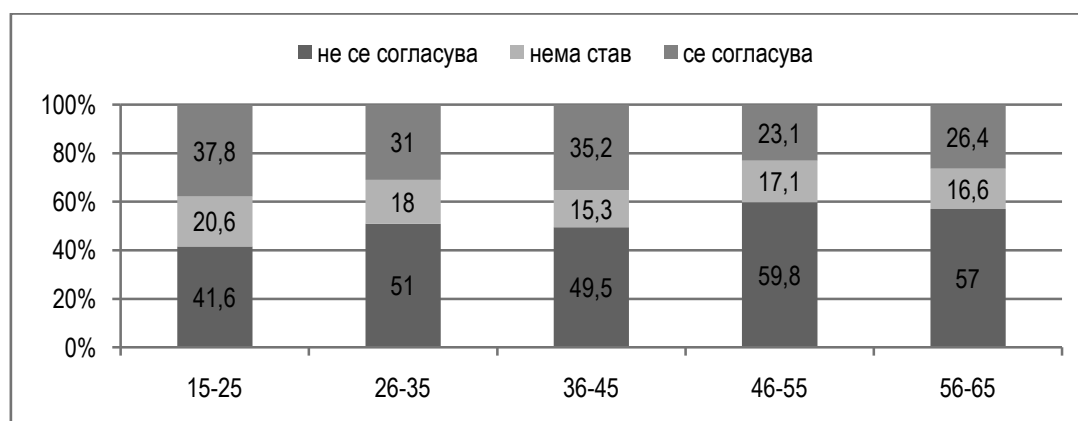
Еднаквоста на жените не само на работа, туку и дома е од суштинско значење за постигнување на балансот меѓу работата и семејниот, односно приватниот живот. Затоа, следното прашање ги мери мислењата на жените за тоа дали е „нормално мажите помалку да учествуваат во домашните обврски“.

Повеќе од половината жени (51,3%) не се согласуваат со овој став, каде дури една третина (39,9%) во потполност не се согласува. Сепак цела третина (31,2%) се согласува, а дури 17,5% немаат изграден став. Европската унија е дури по разединета по ова прашање и таму 50% не сметаат дека е нормално, а за 48% е многу нормално. Само 2% немаат став.

Повеќето жени сметаат дека не е нормално мажите помалку да учествуваат во домашните обврски, меѓутоа се уште за една третина од испитаничките тоа е нормално

Општините се разликуваат и по ова прашање. Карпош и Тетово силно не се согласуваат, следат Струмичанки кои се со поделени мислења и тежнеат кон средината и во последната група испитаничките од Шуто Оризари, кои исто тежнеат кон средината, но веќе има некоја тенденција кон согласување дека е нормално мажите помалку да учествуваат во домашните обврски. Разликите меѓу групите се од среден ефект $f=0,31$.

Од друга страна, социо-демографската анализа утврди една особено значајна разлика. Иако примерокот тежнее да биде хомоген во одговорите од аспект на возраста на испитаничките, кај ова прашање постои разлика во одговорите, со поразувачки резултати. Поделени во пет возрасни категории (1. од 15 до 25; 2. Од 26 до 35; 3. Од 36 до 45; 4. Од 46 до 55 и 5. Од 56 до 65) од 28 прашања групите се разликуваат на само неколку. Првото и единствено бележито прашање по кое групите се разликуваат е токму ставот „нормално е мажите помалку да учествуваат во домашните обврски“. Уште повеќе зачудува тоа што разликите во одговорите се во правец спротивен од очекуваниот, односно младите девојки (од 15 до 25 години) тежнеат повеќе да се согласуваат со овој став отколку постарите (двете групи од 46 до 65 години). Разликите буквално линеарно се движат од поголемо согласување кај најмладите групи кон помало согласување на постарите, што значи дека за младите жени е понормално мажите помалку да учествуваат во домашните обврски отколку за постарите.

Од аспект на етничка припадност, Македонките и Албанките имаат ист тренд на одговори: повеќе да не се согласуваат ($M=2,38$ $M=2,23$) и се разликуваат од Ромките кои се со поделени

мислења, меѓутоа во правец на согласување ($M=3,35$). Со оглед на тоа што преку 40% од Македонките и Албанките воопшто не се согласуваат дека е нормално мажите повеќе да учествуваат во домашните обрски, а речиси 40% од Ромките во потполност се согласуваат, не е чудно што овие разлики се статистички сигнификантни²⁵ со среден кон голем ефект $f=0,30$.

И на ова прашање имаме драстични разлики во одговорите со речиси голем практичен ефект $f=0,38$ во зависност од степенот на образование на испитаничките. Оние со завршени постдипломски студии силно не се согласуваат со овој став, следат оние со факултет и средно кои тежнеат да не се согласуваат, по нив оние со основно чии одговори се распределени околу средината (и согласување и несогласување) и во последната група следат испитаничките без завршено образование кои тежнеат да се согласуваат со ставот дека е нормално мажите помалку да учествуваат во домашните обрски.

Жените се разликуваат во одговорите и според нивниот статус на пазарот на труд и финансиската состојба. Посиромашните и невработените жени почесто се согласуваат дека е нормално мажите помалку да учествуваат во домашните обрски. Двата ефекта се од мал кон среден: $f=0,20$ за финансиска состојба и $f=0,15$ за статус на пазар на труд. Местото на живеење не влијаеше врз одговорите на испитаничките.

Мерки за зголемување на вработеноста на жените

Овој дел од прашалникот имаше за цел да одговори на прашањето на која мерка за зголемување на бројот на вработени жени треба да и се даде приоритет, со тоа што беа дадени неколку опции од кои требаше да се избере само една. Дополнително на формулираните мерки, прашањето даваше можност жените сами да предложат мерка, или пак да изберат дека воопшто нема потреба да се зголеми бројот на вработени жени. На ова прашање најголем број жени одговориле дека зголемувањето на бројот на градинки и пензионерски центри треба да биде приоритетна мерка за зголемувањето на вработеноста на жените, следено од воведување на флексибилни работни саати и подобрување на пристапот на жените до подобро платени работни места.

Дневни институции за грижа на деца и постари лица најприоритетни

Социо-екомските фактори допринесуваат кон разидување во одговорите, со тоа што разлики постојат врз основа на степенот на образование и општините во кои живеат, а изненадувачки помали се врз основа на статусот на пазарот за труд. Тука, иако статистички групите се разликуваат во одговорите, овие разлики не се толку големи. Преовладува мерката за флексибилни работни саати, особено кај пријавените, а отворањето на градинки кај невработените и непријавените.

Што се однесува до степенот на образование, најинтересна во овој одговор е мерката за зголемување на бројот на градинки и пензионерски домови каде јасно се гледа зголемената

²⁵ $F=70,57$, $df=2,1562$, $p<0,001$

потреба од вакви институции кај оние со помало образование и речиси малата потреба од истите на оние со високо. Во контекст на прашањето „Доколку има деца и постари за кои треба некој да се грижи, не се исплати мајката да работи“, се поставува прашањето дали оние со повисоко образование без проблем можат да си приуштат платена помош и не ја воочуваат потребата од вакви институции или причините се други. За првата хипотеза можеби аргументира и фактот дека побогатите испитанички значително поретко ги бираат градинките и пензионерските центри од нивните посиромашни сограѓанки.

Ако одговорите се разгледаат по општини, може да се забележи дека зголемувањето на бројот на градинки и пензионерски центри е мерка бирана со голема фреквенција во сите четири општини (околу 30% од испитаничките во сите општини ја избрале оваа опција како приоритетна мерка). Освен зголемувањето на бројот на градинки и пензионерски центри, испитаничките од Карпош го преферираат и воведувањето на флексибилни работни саати. Во Тетово приоритет се дава на унапредување на пристапот на жените до сектори во кои не се застапени, а во Струмица и особено Шуто Оризари подобрувањето на пристапот на жената до подобро платени места.

Интересно е тука да се направи споредба и со жените во ЕУ, што открива големи разлики во ставовите за тоа која мерка треба да биде најприоритетна. Иако слично важно е зголемувањето на бројот на градинки и пензионерски центри, во ЕУ оваа мерка е на второ место, веднаш по намалувањето на разликите во платите на мажите и жените. Она што изненадува е дека најприоритетната мерка во ЕУ е најнеатрактивна кај македонските жени, што, ако се земе предвид фактот дека во Македонија таа разлика постои, укажува кон тоа дека во Македонија жените не се свесни за родовиот јаз во платите, што пак во ЕУ се третира како сериозен проблем. Разликите во одговорите на жените во ЕУ и Македонките се гледа во табелата подолу.

Европска унија	Ранг по приоритет		Република Македонија
Намалување на разликите во платите на мажите и жените за исти работни места и исти квалификации	1	6	Намалување на разликите во платите на мажите и жените за исти работни места и исти квалификации 1,4%
Зголемување на бројот на градинки и пензионерски центри	2	1	Зголемување на бројот на градинки и пензионерски центри 26,8%
Воведување флексибилни работни саати	3	2	Воведување флексибилни работни саати 21,1%
Подобрување на пристапот на жените до подобро платени работни места	4	3	Подобрување на пристапот на жените до подобро платени работни места 19,9%
Унапредување на пристапот на жените во сектори во кои не се застапени	5	4	Унапредување на пристапот на жените во сектори во кои не се застапени 16,7%

Родовата еднаквост во иднина

Перцепциите за перспективите на родовата еднаквост

Последната група прашања имаше за цел да ги испита очекувањата на жените за иднината, т.е. нивните ставови за тоа колку состојбата на жената ќе се подобри за 20 години. Беа поставени пет прашања, од кои четири се однесуваа на јавната сфера (еднакви примања, застапеност на раководни позиции, застапеност во централната и локалната власт, жена за

Најголем оптимизам за зголемен број на жени на раководни позиции

премиер или претседател), а едно на приватната сфера (учеството на мажите во домашните обврски). За разлика од ЕУ примерокот, каде скептичноста е најголема во однос на постигнувањето на еднакви примања до 2030, во Македонија жените се најскептични кога станува

збор за учеството на мажите во домашните обврски. Сепак, општо земено, жените во Македонија, како и жените во Европската Унија се оптимистки кога станува збор за подобрување на положбата на жената во однос на мажот, со тоа што испитаничките по секое прашање тежнеат кон верување во промени.

Ако одговорите се разгледаат според етничката структура, во прашањата за прогноза на идната еднаквост меѓу мажите и жените може да се забележи дека Македонките се најоптимистки кога станува збор за зголемување на еднаквоста на работното место и зголемувањето на економската и политичката моќ. По овие прашања Албанките се најголеми песимисти. Резултатите се обратни кога станува збор за еднаквата поделба на домашните обврски меѓу мажите и жените. Тука Албанките се најголеми оптимисти, додека Македонките најголеми скептици. Прогнозите на Ромките по сите прашања се движат помеѓу тие на Македонките и Албанките.

Што се однесува до разликите меѓу општините, може да се заклучи дека големиот скептицизам на Македонките доаѓа од Струмица. Струмичанките се видно скептични по прашањето за идното залагање на мажите во домаќинството, додека Скопјанките се некаде на средината меѓу скептичните Струмичанки и оптимистичните Тетовчанки.

Ако за прашањето за идното залагање на мажите во домаќинството испитаничките се генерално најскептични, со 67,2% кои сметаат дека веројатно „во 2030 ќе се зголеми бројот на жени на раководни позиции“, кај ова прашање забележуваме најголем оптимизам. Соодветно, и процентот на скептици е најмал по ова прашање: само 11,2% веруваат дека жените веројатно нема полесно да напреднуваат на работен план.

Скоро две третини од жените очекуваат еднакви примања до 2030

По оваа прогноза Македонките се најоптимистки ($M=4,07/CD=1,04$), по што следат Ромките ($M=3,79/CD=1,23$), па Албанките ($M=3,57/CD=1,06$). Разликите меѓу

сите групи се статистички значајни со мал кон среден ефект $f=0,18$. Ако одговорите се разгледаат според степенот на образование, тука само оние без основно се разликуваат од сите останати. Додека најнеобразуваните се скептични и во просек со поделени мислења,

сите други тежнеат кон верување дека бројот на жени на раководни позиции ќе се зголеми. Слично, по ова прашање статистички се разликуваат невработените од вработените пријавени испитанички и оние со различна финансиска состојба, меѓутоа со практично премал ефект.

Што се однесува до разликите меѓу општините, овојпат Тетовчанки се најскептични, испитаничките од Струмица и Шуто Оризари некаде во средината, и најоптимистки оние од општина Карпош.

За разлика од жените во Европската Унија, каде една од две жени се согласува со изјавата „во 2030 мажите и жените ќе заработуваат еднакво“, нашиот примерок покажа поголем оптимизам, па така дури 62,2% од жените сметаат дека дваесет години се доволни за да се елиминира родовиот јаз во платите. Од друга страна, во ЕУ дури 41% од жените не веруваат дека тоа ќе се случи, споредено со само 16,7% од жените во Македонија. Бројот на неодлучни и кај ова прашање покажува големи разлики меѓу европскиот и македонскиот примерок: во Македонија неодлучни се дури 21,1% споредено со 9% неодлучност во ЕУ. Ова е важно да се земе предвид, поради тоа што и покрај тоа што имаме висок процент на согласување, големиот дел на неодлучните влијае на средната вредност на ова прашање (3,77), па согласувањето тука не е толку едногласно како во некои претходни прашања.

Жените генерално оптимистки во поглед на иднината, најскептични за промени во приватната сфера

Што се однесува до поделбата по етничка линија, за еднаква заработувачка во иднината најоптимисти се Албанките ($M=4,16$), кои значајно се разликуваат од Македонките ($M=3,59$) и Ромките ($M=3,76$). Разликите во оптимизам т.е. скептицизам се од мал кон среден ефект $f=0,19$.

Во однос на образовната структура на примерокот, забележуваме дека најскептични се оние без образование, со сосема поделени мислења ($M=3,3$). Следат испитаничките со завршено основно, средно и високо образование, кои веќе тежнеат да се согласуваат (од $M=3,75$ до $M=3,94$). Во последната група видно оптимистки испитаничките со завршени постдипломски студии со просечен одговор меѓу поверојатно и најверојатно (дека мажите и жените ќе заработуваат еднакво). Разликите се сепак од мал ефект ($f=0,14$).

Две третини од жените очекуваат поголема застапеност во централната и локалната власт до 2030, но оптимизмот опаѓа кога станува збор за жена премиер или претседател

Разликите меѓу општините повторно покажуваат дека скептицизмот на Македонките доаѓа од Струмица. Скопјанките по ова прашање се повторно во средината, додека Тетовчанките тука покажуваат највисок оптимизам.

Слично како и кај еднаквите примања и по прашањето за идната застапеност во централната и локалната власт примерокот е оптимистички настроен, но не прекумерно. Скептичноста е намалена во однос на претходното прашање, па така само 12% од жените сметаат дека нема да има поголема застапеност на жените во власта. Дополнително, кај ова прашање нема разлики по етничка линија и сите три групи се релативно оптимистични, без (статистички значајни) разлики во одговорите ($M=3,82$; $M=3,80$; $M=3,75$). Истиот исход и ако се разгледа примерокот по образовна структура, по статус на пазарот на труд или општината во која

живеат – оптимизмот преовладува кај сите испитанички независно од овие социо-демографски фактори.

Иако примерокот покажа голем оптимизам за поголема застапеност на жените во централната и локалната власт, на прашањето дали ќе имаме жена премиер или претседател, оптимизмот за учество во власта опаѓа. Така, иако примерокот тежнее кон согласување со 58,4%, се гледа значително намалување од согласните 66,6% кај претходното прашање. Исто така различно од претходното прашање е тоа што тука веќе имаме поделба по етничка линија. По ова прашање Македонките се јавуваат како најголеми оптимистки ($M=3,83$ $СД=1,19$), по што следат Ромките ($M= 3,60$ $СД=1,47$), а последни се Албанките кои се најскептични по ова прашање ($M= 3,15$ $СД=1,24$). Разликите меѓу сите групи се статистички значајни со мал кон среден ефект ($f=0,21$). За разлика од етничката припадност, степенот на образование и статусот на пазарот за труд не влијаат на одговорите и разлики по овие поделби не постојат. Што се однесува до општините, Тетово е најскептична општина, а Струмица најоптимистична.

Како што беше напоменато погоре, примерокот покажа најголема скептичност во очекувањата за поголемото учество на мажите во домашните обврски. Иако повеќе од половина од примерокот (53,4%) тежнеат кон тоа да веруваат дека ќе дојде до промени, со 27,5% не треба да се занемари бројот на жени кои сметаат дека до таква промена нема да дојде.

Ако се земат предвид социо-економските фактори, разлики постојат по секој основ.

По ова прашање Албанките се најоптимисти ($M=4,06$), со тоа што Македонките и Ромките може да се каже и дека воопшто не веруваат дека состојбата со вклученоста на мажите во домашните обврски ќе се промени (и кај двете групи многу поделени ставови: $M=3,19$ $M=3,23$). Овие разлики се со практичен среден ефект ($f=0,26$).

Во однос на степенот на образование, повторно најскептични помалку образованите со апсолутно амбивалентен став ($M=3,00$), овојпат заедно во група со тие со завршено основно и средно образование, а најоптимисти оние со завршени постдипломски студии (заедно во група со високо-образованите). Во средината се испитаничките со основно, средно и факултет кои меѓусебно статистички не се разликуваат. Разликите меѓу различните групи е сепак мал и само на прагот на забележителен ефект ($f= 0,11$).

Ако се разгледа состојбата по општините, најскептични се Струмичанките, следени од Карпош и Шуто Оризари, а најоптимисти се Тетовчанките кои се единствена група која во просек верува дека мажите ќе се грижат повеќе за домашните и семејните обврски. Разликите се со среден ефект ($f=0,26$).

Ако ги споредиме пак резултатите од националниот примерок со оние од Европската унија, може да се забележи дека скептицизмот во ЕУ е уште поголем (34% наспроти 58% кои очекуваат промена). Сепак, прашањето во нашиот случај треба да се разгледува во контекст на другите прашања од оваа група, од што е евидентно дека жените тука најмалку сметаат дека ќе дојде до промена. Така, испитаничките веруваат дека за 20 години поверојатно е да имаме зголемен број на жени на раководни позиции, жените да заработуваат еднакво со мажите, да имаме повеќе жени застапени во централната и локалната власт, па дури и претседателка односно премиерка, отколку мажите повеќе да учествуваат во домашните обврски. Ова укажува на голем скептицизам за промени во приватната сфера, т.е. за сопствената моќ на жените да влијаат на менувањето на традиционалните улоги во домот.

Заклучоци и препораки

Пазарот на труд во Република Македонија се карактеризира со екстремно ниска стапка на вработеност и многу висока стапка на невработеност. Дополнително, стапката на неактивност е најголема во Европа, по Турција. При тоа жената е во многу понеповолна позиција од мажите.

Со цел да допринесеме кон надминување на родовата нееднаквост на пазарот на трудот, со овој извештај се обидовме да дадеме одговор на причините за големата стапка на неактивност на жените во Македонија. При тоа, појдовна точка ни беше традицијата, имајќи предвид дека токму традицијата е често цитирана како официјално објаснување за големата стапка на неактивност на жените во Македонија.

„Како една од главните причини за ваквата состојба се наведуваат традиционалните животни навики кај дел од македонските граѓани и традиционалната улога на жената во семејствата во Македонија.“

Национална стратегија за вработување, МТСП, 2006

*„Од причините за неактивност на жените, **обврските во домаќинството се најважни.**“*

Профил на пазарот на труд, Светска банка, 2008

*„Едно од можните објаснувања е ... фактот дека голем број на жени ја прифаќаат **традиционалната улога на домаќинки.**“*

Извештај за милениумските развојни цели, Влада на РМ, 2005

Наодите од истражувањето укажуваат дека е потребна промена во дискурсот на јавните политики бидејќи се чини дека традицијата неможе да биде одговор за високата стапка на неактивност. Едни од клучните заклучоци упатуваат на тоа дека:

ЖЕНИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА САКААТ ДА РАБОТАТ. Жените во Македонија сакаат да работат дури и кога би имале услови да не работат. Дури 91% би работеле, наспроти само 9% кои би избрале да бидат „доброволни домаќинки“. Исто така, за 87% од испитаничките **неопходно (или бесценето) е жената да имаа свои лични примања. Само 4% од жените не се согласуваат со овој став. Затоа, не зачудува фактот што повеќе од половина жени во Македонија (57,5%) сметаат дека **жените кои не работат се изолирани од светот.** Иако невработените жени, споредени со нивните вработени и пријавени сограѓанки во просек помалку се согласуваат со ставот дека жените кои не работат се изолирани од светот, сепак 38,6% во потполност се согласуваат дека се изолирани, а уште 17,1% делумно се согласуваат. **Ова е алармантно голем број** (половина од невработената популација) **на самодекларирани, социјално исклучени жени.****

ОБРАЗОВАНИЕТО НАЈГОЛЕМ ФАКТОР ЗА РАЗЛИКИ ВО ОДГВОРИТЕ. Анализата на наодите покажа дека образованието е најголем фактор кој влијае врз разлики во одговорите. Се чини дека етничката припадност не е толку значајна, односно дека **жените во Македонија имаат слични**

ставови со нивните сограѓанки кои имаат исто образование, без разлика на нивната етничка припадност.

Родовата нееднаквост на пазарот на труд не е препознаена. И покрај фактот што жената е во многу понеповолна позиција од мажот, жените не ја препознаваат дискриминацијата. Жените немаат изграден став за тоа дали се дискриминирани. Дополнително, жените или сметаат дека имаат еднакви можности со мажите да најдат работа или немаат мислење на оваа тема. При тоа, вработените и пообразованите жени се почесто „слепи“ на дискриминацијата на жената на пазарот на труд од нивните понеобразовани и невработени сограѓанки.

Жените не се доволно запознаени со своите права. Повеќето жени во Македонија сметаат дека не си ги познаваат сопствените права, а тоа особено важи за необразованите и жените од руралните средни. Освен тоа, етничката припадност, вработеноста и возраста исто така влијаат на знаењето. Така, вработените, помладите, и Македонките (во споредба со Ромките и Албанките) и жените кои живеат во град подобро ги знаат своите права. Правото за породилно отсуство е право со кое испитаничките се декларираат како најзапознаени, меѓутоа и по тоа право 27% од жените се воопшто или малку запознаени.

Невработеноста е проблем за жените во Македонија. Мнозинството жени сметаат дека е проблем што има помалку вработени жени од вработени мажи и не ја прифаќаат ваквата состојба. Така, најголемиот дел од жените (54,9%) сметаат дека е проблем што има помалку вработени жени од мажи односно дека не е прифатливо (66,4%) да има помалку вработени жени од вработени мажи.

Причина за неактивноста не се квалификациите на жената, туку мажите. Жените не се согласуваат (75,4%) дека не поседуваат потребни квалитети и квалификации. Жените силно не се согласуваат (83,5%) дека се помалку образовани во споредба со мажите. Повеќе од половина жени (50,2%) сметаат дека мажи кои немаат доверба во жените доминираат во бизнис секторот.

Жените се заинтересирани за раководни позиции, но не се сигурни дали кариерата им е исто толку важна колку и на мажите. Жените не сметаат дека нема заинтересираност за одговорни и раководни позиции. Скоро две од три жени (58,8%) не се согласуваат дека жените не се заинтересирани за раководни позиции. Сепак, испитаничките се поделени по прашањето дали жените се заинтересирани за кариера исто колку и мажите. Така, помалку од половина од жените (43%) не се согласуваат дека жените се помалку заинтересирани од мажите да се борат и да изградат кариера, но дури 30,8% се согласуваат. Секоја четврта жена (25,5%) немаат став по ова прашање.

Домашните задолженија терет за жените. Две третини од жените (62%) сметаат дека домашните задолженија им ја скратуваат слободата. Повеќето жени (51,3%) сметаат дека не е нормално мажите помалку да учествуваат во домашните обврски, меѓутоа се уште за една третина (31,2%) од испитаничките тоа е нормално. Скоро секоја петта жена (17,5%) нема изградено став за тоа што е нормална поделба на домашните задолженија.

Неплатената работа, неисплатлива од платената? Жените во Македонија се најразединети на темата дали се исплати жената да работи доколку има деца и постари членови за кои треба некој да се грижи. Така, 42% не се согласуваат со овој став, 31% се согласуваат, а 27% немаат изградено мислење по овој став.

РОДИТЕЛИТЕ ТРЕБА ПРВЕНСТВЕНО ДА СЕ ГРИЖАТ ЗА СВОИТЕ ДЕЦА, А ПОТОА ЗА КАРИЕРАТА. Жените согласни дека и двата родитела грижата за своите деца треба да ја стават пред грижата за својата кариера, меѓутоа за мајката полесно и побројно (74,1%) се согласуваат отколку за таткото (64,5%). Особено Ромките и невработените покажуваат голема разлика во одговорите во споредба дали децата треба да ги приоритизира мајката или тоа треба да го стори таткото. Сепак, испитаничките силно согласни (71%) дека мажите кои не работат треба да се грижат за децата и домаќинството.

ДНЕВНИ ИНСТИТУЦИИ ЗА ГРИЖА НА ДЕЦА И ПОСТАРИ ЛИЦА НАЈПРИОРИТЕТНИ. За жените најприоритетна мерка за зголемување на вработеноста која треба да се превземе е зголемувањето на бројот на градинки и пензионерски центри (26,8%). Воведувањето на флексибилни работни аранжмани е следна мерка, која една од пет жени (21,1%) ја избра како најприоритетна. Следат подобрувањето на пристапот на жените до подобро платени работни места (19,9%) и унапредувањето на пристапот на жените во сектори во кои не се застапени (16,7%). Намалување на разликите во платите на мажите и жените за исти работни места и исти квалификации е на последно место со само 1,4%. Се чини дека ова е индикатор дека жените во Македонија можеби не се свесни дека заработуваат помалку од мажите²⁶. Само за споредба, оваа мерка е најприоритетна на ниво на ЕУ.

ЖЕНИТЕ ГЕНЕРАЛНО ОПТИМИСТКИ ВО ПОГЛЕД НА ИДНИНАТА, НАЈСКЕПТИЧНИ ЗА ПРОМЕНИ ВО ПРИВАТНАТА СФЕРА. Најголем оптимизам (67,2%) постои за зголемен број на жени на раководни позиции. Скоро две третини од жените (62,2%) очекуваат еднакви примања до 2030. Две третини од жените (66,6%) очекуваат и поголема застапеност во централната и локалната власт до 2030. Оптимизмот опаѓа кога станува збор за жена премиер или претседател, 58,4%. Скептичноста е најголема за промени во приватната сфера каде секоја втора жена (53,4) смета дека мажите повеќе ќе учествуваат во домашните обврски, наспроти секоја трета жена (27,5%) која не верува во ваквата промена.

ГОЛЕМ ПРОЦЕНТ ИСПИТАНИЧКИ БЕЗ СОПСТВЕН СТАВ, ОСОБЕНО АЛБАНКИТЕ. Голем процент испитанички на многу прашања немаат формирано сопствен став. Така процентот на жени кои ниту се согласуваат ниту не се согласуваат варира меѓу 15 и 25% што е огромна бројка, а ова особено важи за Албанките кои за многу прашања тежнеат кон тоа ниту да се согласуваат ниту да не се согласуваат. Исклучок од ваквиот тренд е само прашањето за образованието на жените, каде само 6,3% немаат изграден став. Само за споредба, на ниво на ЕУ испитаниците секогаш имаат став, и бројките на тие што немаат свој став се движи меѓу 2 и 5%, каде дури и 5% на испитаници без став се третира како загрижувачки податок.

МЛАДИТЕ ЖЕНИ СО СЛИЧНИ СТАВОВИ КАКО ПОВОЗРАСНИТЕ. Резултатите од истражувањето укажуваат на фактот дека нема разлики во ставовите меѓу младите и старите испитанички. Генерално, возраста не влијае врз промена на ставовите. Парадоксално, единствено прашање каде жените се разликуваат во одговорите според својата возраст е ставот „нормално е мажите помалку да учествуваат во домашните обврски“. Уште повеќе е зачудувачки што разликите во одговорите се во правец спротивен од можеби очекуваниот, односно младите девојки (од 15 до 25 год.) тежнеат повеќе да се согласуваат со овој став отколку постарите (од 46 до 65 год.). Разликите буквално линеарно се движат од поголемо согласување на најмладите кон помало согласување на постарите. За младите жени е понормално мажите помалку да учествуваат во домашните обврски отколку за постарите.

²⁶ Иако детални официјални податоци не се достапни, сепак Светска банка проценува дека жените заработуваат 28% помалку од мажите во Профилот на пазарот на труд од 2006, а последниот Извештај на Gender Gap за 2010 утврдува дека жените во Македонија заработуваат 20% помалку од мажите.

Заклучоците од ова истражување беа презентирани на осум локални дебати и една национална тркалезна маса. Целта на овие презентации беше да се дискутираат наодите од истражувањето со релевантни организации активни на локално ниво, со претставници на централната и локалната власт, како и со активни чинители од областа на родовата рамноправност. Препораките презентирани тука се резултат од овие дебати.

- Напредокот кој се постигнува на полето на родовата рамноправност не е доволен. Родовата еднаквост може да се постигне само со јасна решителност на највисоко политичко ниво. Владата мора прво да ја промовира родовата еднаквост во сопствените редови. Дополнително, за да се постигне напредок во клучните области идентификувани со ова истражување, допрва е потребно подобро владеење и соработка на сите нивоа: меѓу институциите, Собранието, општините, социјалните партнери и граѓанското општество.
- Напредокот што го постигнаа жените во образованието сè уште не се одразува врз статусот на жените на пазарот на трудот. Тоа е загуба на човечки капитал што Република Македонија не може да си го дозволи. Жените сè уште се ставени во ситуација да бираат дали да имаат деца или кариера, што се должи на недостигот на флексибилни работни аранжмани и соодветни служби за неа, како и на опстојувањето на родовите стереотипови и нееднаквата поделба на семејните обврски со мажите.
- Жените припаднички на малцинските групи честопати се во многу потешка ситуација бидејќи често трпат двојна дискриминација. Ова налага промоција на родовата еднаквост во политиките за интеграција.
- Жените и натаму се главните лица кои се грижат за децата и за постарите на кои им е потребна неа. Мажите треба да се поттикнат да преземат семејни обврски, особено преку стимуланти за земање родителско и татковско отсуство, и преку споделување на правата на отсуство со жените. Социјалните, здравствените и службите за неа треба да се модернизираат во поглед на подобрување на нивната пристапност, квалитет и на тоа колку тие одговараат на новите и конкретни потреби на жените и мажите.
- Упорната помала застапеност на жените во процесот на донесување политички одлуки е демократски дефицит. Активното женско граѓанство, политичко учество и застапеноста на жените на високи раководни позиции во јавната администрација на сите нивоа (локално, регионално, национално, европско) треба и натаму да се промовира.
- Балансираното учество на жените и на мажите во процесот на донесување економски одлуки може да придонесе за попродуктивна и иновативна работна средина и култура, и за подобро економско работење. Од суштинско значење се транспарентноста на процесите за унапредување, флексибилните работни аранжмани и постоењето на установи за неа.
- Образованието, обуката и културата продолжуваат да пренесуваат родови стереотипи. Се чини дека во Македонија се создаваат нови традиции кои честопати жените ги сведуваат на традиционалната улога која жената ја има во семејството. Ова е негативен тренд кој интно мора да се сузбие. Медиумите може да имаат суштинска улога во борбата против родовите стереотипови. Тие можат да придонесат во претставувањето на реалната слика за вештините и потенцијалот на жените и на мажите во модерното општество и да се избегне тие да се опишуваат на деградирачки и навредлив начин. На сите нивоа треба да се промовира дијалог со засегнатите страни и кампањи за подигање на свеста.

- Жените сè уште се соочуваат со хоризонтална и со вертикална сегрегација. Најголемиот дел од нив и натаму се вработуваат во секторите во кои традиционално работат жени и кои вообичаено се помалку ценети и вреднувани. Освен тоа, тие главно се вработени во пониските ешалони на организационата хиерархија. Како што е важно да се олесни влезот на жените во нетрадиционалните сектори, така е важно и да се промовира присуството на мажите во секторите во кои традиционално работат жените. Законот за еднакви можности и Законот за спречување и превенција на дискриминација треба да се спроведуваат и да се обезбеди обука и стимулаци.
- Конечно, знаењето на полето на родова рамноправност треба да се подобри. Потребно е натамошно развивање на статистички информации и показатели со родова компонента. Соработката меѓу истражувачките центри и државните институции треба да се унапреди.

Анекс 1: Демографија на примерокот

Податоците се базираат на примерок од 1600 жени, на возраст од 15 до 65 години, по 400 од следниве 4 општини: Карпош, Шуто Оризари, Струмица и Тетово.

Возраст

Од нив 315 т.е **19,7%** се на возраст од **15 до 25 години**, 395 или **24,7%** се од **26 до 35 години**, 367 или **23%** се од **36 до 45**, 287 или **17,9%** се од **46 до 55** години и 235 или **14,7%** од **56 до 65** години и една жена која не одговорила на прашањето возраст.

Просечна возраст е **38,6** години, $СД^{27}=13.4$.

Етничка структура

790 или **49,4%** се **Македонки**, 367 или **23%** се **Албанки**, 411 или **25,7%** **Ромки**. Овие 3 етнички групи вкупно учествуваат во примерокот со 98,1%. Останатите 1,9% се сочинети од 17 Турчинки, 4 Србинки, 1 Влаинка, 4 Босанки и 5 припаднички на други етнички групи.

Образование

105 или **6,6%** се **без завршено основно образование**, 459 или **28,7%** со **завршено основно образование**, 710 или **44,4%** со **завршено средно образование**, 293 или **18,3%** со **завршен факултет**, 31 или **1,9%** **магистри** и **2 докторки на науки** или 0,1%.

Просечно образование е средно.

Статус на пазарот на труд

444 или **27,8%** **работат и се пријавени**, 297 или **18,6%** **работат непријавени**, 858 или **53,7%** се **невработени**.

Индикатор за финансиска состојба – проблеми со редовно плаќање на сметки

403 или **25,2%** имаат **пробелми со редовно плаќање на сметките секој месец**, 603 или **37,7%** имаат **пробелми од време на време** и 593 или **37,1%** **никогаш немаат** проблеми со плаќање на сметки.

Брачен статус

219 т.е **13,7%** се **слободни**, 135 или **8,4%** **во врска**, 1123 или **70,2%** **во брак**, 48 или **3%** **разведени** и 75 т.е **4,7%** **вдовици**.

Деца

410 или **25,6%** **немаат деца**, 272 или **17%** имаат **1 дете**, 621 или **38,8 %** имаат **2 деца**, 219 или **13,7%** се со **3 деца**, 58 или **3,6%** се со **4 деца**, 20 или **1,2%** се со **5 или повеќе деца**.

Просечен број на деца е 1,57.

Место на живеење

1203 или **75,2%** живеат во **урбана**, а 397 или **24,8%** во **рурална средина**.

²⁷ Стандардна девијација

Анекс 2: Профил на просечната испитаничка

Просечната испитаничка од нашето истражување е 38 годишна Македонка со завршено средно образование, во брак со две деца. Таа е невработена, а би сакала да работи, но не за помалку од 14.100 денари. Во идеални услови, би избрала да работи во јавна администрација. Таа живее во град во една од четирите општини каде се извршуваше истражувањето: Карпош, Шуто Оризари, Тетово или Струмица.

Ставови за позицијата на жената на пазарот на труд и односите во домаќинството

Нашата испитаничка не е убедена дека жените се загрозени на пазарот за труд. Таа смета дека на жените им е еднакво тешко да најдат работа колку и на мажите или евентуално малку потешко. Таа ниту се согласува, ниту не се согласува со ставот дека нема доволно работни места за жените, но оди во правец на несогласување. Сепак, за неа не е прифатливо што има помалку вработени жени од мажи, односно смета дека тоа е проблем. Нашата испитаничка се согласува дека жените кои не работат се изолирани од светот, смета дека жената мора да има свои лични примања, не се согласува дека е нормално мажите помалку да учествуваат во домашните обрски, ниту пак дека е нормално жените да бидат помалку образовани од мажите. Таа смета дека и мајките и татковците треба да ја стават грижата за своите деца пред своите кариери, дека мажите што не работат треба да се грижат за децата и домаќинството и повеќе не се согласува отколку што се согласува дека доколку има деца и постари членови во семејството на кои им е потребна грижа, не се исплати мајката да работи.

Приоритетна мерка за подобрување на позицијата на жената на пазарот на труд.

Нашата испитаничка смета дека зголемувањето на бројот на градинки и пензионерски центри, како и други слични институции за грижа на деца и возрасни на кои им е потребна грижа е прва мерка која треба да се превземе за да се зголеми бројот на вработени жени.

Причини за неповолната ситуација на македонската жена на пазарот за труд

Нашата просечна испитаничка воопшто не се согласува со ставот дека жените се помалку заинтересирани да бидат на одговорни и раководни функции, не се согласува дека тие не ги поседуваат потребните квалитети и квалификации да заземат одговорни позиции, ниту пак смета дека жените се помалку заинтересирани од мажите да се борат да изградат своја кариера. Од друга страна, таа смета дека во бизнис секторот доминираат мажи кои немаат доволно доверба во жените. Нашата испитаничка се согласува со ставот дека жените имаат помала слобода поради семејните обрски и грижата за домаќинството.

Очекувања за иднината

Нашата испитаничка верува дека за 20 години мажите и жените најверојатно ќе заработуваат еднакво, дека жените ќе бидат повеќе застапени во централната и локална власт, дека ќе се зголеми бројот на жени на раководни позиции, па дури и дека ќе имаме премиерка или претседателка до 2030, а најскептична е по прашањето дали мажите повеќе ќе се грижат околу домашните обрски.

Познавање на правата

Нашата испитаничка не е запознаена со правата што ја штитат од полова дискриминација, повеќе е незапознаена отколку запознаена со правото за еднаква плата за мажи и жени, делумно е запознаена со правото за заштита на бремените работнички и е повеќе запознаена отколку незапознаена со правото на породилно отсуство и еднаков пристап до образование за жени и мажи.